

משנה ותוספתא

ביכורים

(ונוסף בסופו נספח: מי סידר את התוספתא)

טבת תשע"ז

בן ציון פורסט 050-41-272-44

במצגיה רח א"ר שמינה תלמה

ראית קיונה מחקיו הגדל של האדיר המינה
במורה הגדל ר' בן ציון פירס שליטא. אגד יגד וימא
אגד בדני המסכתא אל המנהיג ולקאום הילב צ'ב
המפגשם השונים ואחריו, כפ. סיורא אצל המנהיג
הצדיק אימץ המסכתא שגם הדריגה המקושרת
הגמ' בל. וירושלמי. ואמנם ירמלא טרא יגד,
ויגד ירמלא לאור מהלכה א' ט' הש' מתן פלוג
וכראמ' ויגד למינה חוצה

הגמ' ירמלא המנהיג ולמנהיג
חיי קינן

פרק א

משנה א

יש מביאין בכורים וקורין, מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין. אלו שאינן מביאין, הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או של רבים, וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע, הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר, כזה מביא:

משנה ב

מאיזה טעם אינו מביא, משום שנאמר, ראשית בכורי אדמתך (שמות כג), עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך. האריסין והחכורות והסקריקון והגזלן, אין מביאין מאותו הטעם, משום שנאמר, ראשית בכורי אדמתך:

ר"ע מברטנורה

א. יש מביאין בכורים וקורין. מקרא בכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: והבריך לתוך של יחיד. שחפר גמא והטמין יחור של אילן בתוכה וכסהו בעפר, והוציא ראש היחור לתוך שדה חברו או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים והוציא ראש היחור בתוך שלו, אינו מביא, כדמפרש בסמוך, לפי שאין כל הגדולים מאדמתו: ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע. כגון שיש לו שתי גינות משני צדי הדרכים, אינו מביא, שאין כל הגדולים מאדמתו: כזה מביא. כיון שיש לו

רשות לעשות כן, שמוותר לעשות חלל תחת רשות הרבים כשאינו מזיק לרבים כלום, אדמתך קרינן ביה. ומכל מקום סבר רבי יהודה שאף על פי שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה: ב. האריסין. מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע: חכירות. מקבל את השדה בדבר קצוב, כך וכך כורים לשנה, בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: סקריקון. הורג נפשות, ונותן לו קרקע כדי שלא יהרגנו. ולשון סקריקון שא קרקע והניחני. ואף על גב דיהיב ליה לפי שעה, לא מחיל ליה, דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא:

~~~ תוספתא למשנה ב ~~~

הקונה אילן אחד בתוך של חברו, הרי זה מביא ולא קורא, מפני שלא קנה קרקע, דברי ר"מ. וחכ"א, לא מביא ולא קורא:

(פרק א הלכה ב)

מסורת התוספתא: הקונה. כבא בתרא פא. עין משפט: וחכ"א, לא מביא ולא קורא. רמב"ם ביכורים פ"ב ה"ג:

ביאור

• הקונה אילן אחד בתוך של חברו, הרי זה מביא ולא קורא, מפני שלא קנה קרקע, דברי ר"מ. וחכ"א, לא מביא ולא קורא. מפרש בבבלי שר"מ הסתפק בקנה אילן אחד האם קנה הקרקע שמתחתיו או לא, ולכך מביא שמא קנה קרקע וחייב, ואינו קורא שמא לא קנה קרקע ואינו יכול לומר 'מן האדמה אשר נתת לי ה' שנראה כשקר. (ומה שר"מ אמר 'מפני שלא קנה קרקע', הכוונה: אינו קורא מפני ששמא לא קנה קרקע). וחכמים סוברים שבאילן אחד וודאי לא קנה קרקע שמתחתיו, ולכך לא מביא. (ומה שר"מ הסתפק באילן אחד, חכמים הסתפקו בשני אילנות. עיין לקמן משנה ו):

ר"ע מברטנורה

משנה ג

אלא משבעת המינין. דכתיב (דברים כו) מראשית, ולא כל ראשית, שאין כל הפרות חיבים בבכורים אלא שבעת המינין שנשתבחה בהן ארץ ישראל חטה ושעורה וגו', ודבש הוא דבש תמרים: מתמרים שבהרים ופרות שבעמקים. לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. דכתיב (שם ט) זית שמן, זית אגורי, שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמנו לתוכו, והוא מבחר ומשבח: אין מביאין בכורים קדם לעצרת. דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים (ויקרא כג), והם מתירין החדש במקדש:

אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. אין מביאין בכורים קדם לעצרת. אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קדם לעצרת, ולא קבלו מהם, מפני הכתוב שבתורה (שמות כג) וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה:

שבועמקים. לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. דכתיב (שם ט) זית שמן, זית אגורי, שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמנו לתוכו, והוא מבחר ומשבח: אין מביאין בכורים קדם לעצרת. דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים (ויקרא כג), והם מתירין החדש במקדש:

~~~ תוספתא למשנה ג ~~~

אין מביאין בכורים קודם לעצרת. ואם הביא, ימתין עד שתבא עצרת ויקרא עליהן: (פרק א הלכה א)

עין משפט: אין. רמב"ם ביכורים פ"ב ה"ו:

ביאור

• אין מביאין בכורים קודם לעצרת. ואם הביא, ימתין עד שתבא עצרת ויקרא עליהן. בדיעבד אם הביא וקרא קודם לעצרת יצא ידי חובתו (עיין מנחות פ"י מ"ו), אלא שלכתחילה אסור להביא ואסור לקרוא קודם לעצרת. ואומרת הברייתא שאף אם הביא קודם לעצרת, וקיים בדיעבד את מצוות ההבאה, בכל זאת לא יקרא עד לעצרת:

משנה ד

ר"ע מברטנורה

אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (דברים כו). ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר, אלהי אבות ישראל. וכשהוא בבית הכנסת, אומר, אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל, אומר, אלהי אבותינו: אב לגרים כמו לישראל, דכתיב (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך, ודרשין ביה [ברכות יג]. לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם. וכן כשהוא מתפלל, בין בינו לבין עצמו בין בבית הכנסת, אומר אלהי אבותינו, אפלו אין אמו מישראל:

~~~ תוספתא למשנה ד ~~~

רבי יהודה אומר, כל הגרים כולן מביאין ולא קורין, בני קיני חותן משה מביאין וקורין, שנאמר (במדבר י) והיה כי תלך עמנו וגו':

מסורת התוספתא: רבי יהודה. (עיין ירושלמי פ"א ה"ד):

ביאור

• רבי יהודה אומר, כל הגרים כולן מביאין ולא קורין. מפני שאינם יכולים לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו: בני קיני חותן משה מביאין וקורין, שנאמר, והיה כי תלך עמנו וגו'. שנדר משה ליתרו שייתנו לו חלק בארץ אם יבוא איתם. [א]:

[א]. ואף שמושה הוא שנדר להם, ולא ה' הוא שנשבע להם. מכל מקום מכיוון שקיבלו בנדר חלק בארץ, יש להם שייכות בשבועה שנשבע ה':

ר"ע מברטנורה

משנה ה

לא תנשא לכהנה. דכתיב (יחזקאל מד) מזרע בית ישראל יקחו להם נשים, [וכשאמה] מישראל קרינא בה מזרע ישראל, דמשמע ואפלו מקצת זרע. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב לכתחלה, אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו, ובניה כשרים אפלו להיות כהנים גדולים:

רבי אליעזר בן יעקב אומה, אשה בת גרים לא תנשא לכהנה, עד שתהא אמה מישראל. אחד גרים ואחד עבדים משחררים, ואפלו עד עשרה דורות, עד שתהא אמן מישראל. האפטרופוס והשליח והעבד והאשה וטמטום ואנדרוניוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר (דברים כו) אשר נתתה לי ה':

האפטרופוס. הממנה על היתומים, בין שמנוהו בית דין בין שמנוהו אבי יתומים. אפטרופוס אבי הקטנים, בלשון רומי קורין לאב פאטי"ר ולקטנים פו"ס: והשליח. שלקטן מתחלה לשלחן ביד אחר, אז מצי למשלחינהו, אבל לקטן להביאן הוא עצמו לא מצי למשלחינהו, שכל בכורים שנראו לקריאה אינן נתנים אלא בקריאה: והאשה. אבל אם יש לה בעל, בעלה מביא וקורא, דכתיב (דברים כו) אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך, מלמד שאדם מביא בכורי אשתו וקורא: שאין יכולין לומר אשר נתת לי. שלא נתחלקה הארץ לנקבות. וכתב (במדבר כו) איש לפי פקדיו, עד שיהיה ודאי איש:

~~~ תוספתא למשנה ה ~~~

ר' יוסי אומר, היה ר"מ אומר, כהנים מביאין ולא קורין, מפני שלא נטלו חלק בארץ, ואני אומר, כשם שנטלו לויים כך נטלו כהנים, בין מדבר מרובה בין מדבר מועט:

(פרק א הלכה ד)

מקורת התוספתא: ר' יוסי. (עיון משנה מע"פ פ"ה מ"ז, וספרי דברים פרשת פנחס פסוק קסג וקסח):
עין משפט: ואני אומר וכו'. (רמב"ם ביכורים פ"ה ה"ג):

ביאור

• ר' יוסי אומר, היה ר"מ אומר, כהנים מביאין ולא קורין, מפני שלא נטלו חלק בארץ. ואף שלוש עשרה הערים שניתנו לכהנים, אין להם בהן אלא זכות ישיבה בלבד, ולא נחלה. ולכך אינם יכולים לומר אשר נתת לי ה': ואני אומר. זהו דברי רבי יוסי: כשם שנטלו לויים כך נטלו כהנים, בין מדבר מרובה בין מדבר מועט. שכשם ששלושים וחמש הערים של הלויים הן בתורת נחלה גמורה, כך שלוש עשרה הערים של הכהנים הן בתורת נחלה גמורה:

משנה ו

הַקּוֹנֶה שְׁתֵּי אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׁל חֲבֵרוֹ, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, מְבִיא וְקוֹרֵא. יֵבֶשׁ הַמַּעֲיָן, נִקְצָץ הָאֵילָן, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, מְבִיא וְקוֹרֵא. מַעֲצָרֶת וְעַד הַחֵג, מְבִיא וְקוֹרֵא. מִן הַחֵג וְעַד חֲנֻכָּה, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָא אֹמֵר, מְבִיא וְקוֹרֵא:

משנה ז

הַפְּרִישׁ בְּכוּרָיו וּמָכַר שְׂדֵהוּ, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. וְהַשְּׁנִי, מֵאוֹתוֹ הַמִּין אֵינוֹ מְבִיא, מִמִּין אֲחֵר, מְבִיא וְקוֹרֵא. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אֶף מֵאוֹתוֹ הַמִּין מְבִיא וְקוֹרֵא:

ר"ע מברטנורה

ו. מביא ואינו קורא. מספקא ליה לתנא קמא אי קנה קרקע אי לא, הלכך מביא מספק ואינו קורא מספק. ודוקא שתי אילנות, אבל שלשה אילנות כלי עלמא מודו דקנה קרקע ומביא וקורא, כדתנן בסוף פרקין: רבי מאיר אומר מביא וקורא. דסבר הקונה שני אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם כמלא אורה וסלו. ואין הלכה כרבי מאיר: יבש המעין. שהאילן חי

וגדל ממנו: ונקצץ האילן. והוא שיבש ונקצץ קדם שהפריש בכורים, אבל אם הפריש קדם, הואיל ונראו לקריאה ונדחו, ירקבו: רבי יהודה אומר מביא וקורא. כיון שהקרקע קים לא חיש לאילן. ואין הלכה כרבי יהודה: מן החג ועד חנכה מביא ואינו קורא. דכתיב בפרשת בכורים (דברים כו) ושמחת בכל הטוב, אין קריאה אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם. ומהחג ואילך, אף על פי שהרבה פרות נלקטים עד חנכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג, הלכך מביא ואינו קורא. ומחנכה ואילך אינו מביא כלל, דכתיב (דברים כו) אשר תביא מארצך, כל זמן שמצויין בארצך, ועד חנכה הן מצויין: רבי יהודה אומר מביא וקורא. דלא דריש ושמחת בזמן שמחה. ואין הלכה כרבי יהודה: ז. והשני מאותו המין אינו מביא. הקונה את השדה אינו מביא בכורים מאותה שדה מאותו המין שהביא המוכר, דכתיב (שם) הגדתי היום, פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים: רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא. דהא דאמרן פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים, הני מילי באדם אחד, אבל בשני בני אדם מגיד וחוזר ומגיד. ואין הלכה כרבי יהודה:

~~~ תוספתא למשנה ז ~~~

הַפְּרִישׁ אֶת בְּכוּרָיו וּמָכַר אֶת שְׂדֵהוּ, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. וְהַשְּׁנִי מֵהוּ לְהַבִּיא, מֵאוֹתוֹ הַמִּין אֵינוֹ מְבִיא, מִמִּין אֲחֵר, מְבִיא וְקוֹרֵא. ר' יְהוּדָה אֹמֵר, אֶף מֵאוֹתוֹ הַמִּין מְבִיא וְקוֹרֵא:

(פרק א הלכה ה)

עין משפט: הפריש וכו'. רמז"ס ביכורים פ"ד ה"ה:

ביאור

• הפריש את בכוריו ומכר את שדהו, מביא ואינו קורא. מפני שעכשיו אין לו קרקע, ואינו יכול לומר 'האדמה אשר נתת לי': והשני שקנה הקרקע: מהו להביא. על אותו שדה: מאותו המין. אם נבכר לו מאותו המין שהפריש כבר המוכר: אינו מביא. משום שאין מביאים פעמיים על אותו המין באותו השדה, ואפילו בשני אנשים. שנאמר 'הגדתי היום' פעם אחת מגידים ואין מגידים פעם שנייה: ממין אחר. ואם נבכר לו שלא ממין שהביא המוכר כבר: מביא וקורא. מפני שמין אחר הוא דבר חדש: ר' יהודה אומר, אף מאותו המין. אף אם נבכר לו לקונה מאותו המין שהפריש כבר המוכר: מביא וקורא. שאינו נחשב להבאה פעם שנייה, מפני שהוא בשני אנשים שונים. וכל המיעוט הוא דווקא באותו אדם שמביא שני מינים שאינו חוזר וקורא. [א]:

[א]. עניין מה שנכפלה ההלכה במשנה ובתוספתא. עיין לקמן פ"ג מ"ה בהערות שם. ויתכן כאן שהיא כותרת להלכה שאחריה:

ר"ע מברטנורה

משנה ח

נמקו. נרקבו ונמסו, כמו אתם ימקו (ויקרא כו): נבזזו. נגזלו ממנו, כמו בזזנו לנו (דברים ב): אין חיבין עליהם חמש. זר שאכלן אינו משלם את החמש. והך מתניתין

הפריש בכוריו, נבזזו, נמקו, נגנבו, אבדו, או שננטמאו, מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא. והשניים אינם חיבים עליהם חמש. נטמאו בעזרה, נופץ ואינו קורא:

יחידאה היא ואינה הלכה, אלא הלכה שחיבים עליהם חמש: נטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא. גרסינן, כלומר מנער ומריק הסל מן הפרות כיון שננטמאו, והסל נתן לכהנים דכתיב (שם כו) ולקח הכהן הטנא מידך, פעמים שאין הכהן לוקח אלא הטנא. ואינו חיב להביא בכורים אחרים תחתיהן, דכיון שבאו להר הבית לא מתחייב תו באחריותן:

~~~ תוספתא למשנה ח ~~~

ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שנים אין חייבין עליהן חומש: (פרק א הלכה ז (ב))

מסורת התוספתא: ר' שמעון. ירושלמי פ"א ה"ז:
עין משפט: שנים אין וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ד ה"ט:

ביאור

• ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שנים אין חייבין עליהן חומש. [א]:

[א]. (א) לפי דרך הבבלי בכל מקום, כשיש משנה שאומרת הלכה סתם בלי לפרש מי אמרה, ובמקום אחר יש ברייתא שאומרת את אותה ההלכה בשם תנא כלשהוא, הכלל הוא שאנו אומרים שהברייתא והמשנה לא חלוקות, אלא שרבי סתם את דברי אותו התנא במשנה בשביל לקבוע הלכה כמותו, ובאמת התנא המוזכר בברייתא הוא זה שאמר את ההלכה של המשנה. עיין ביצה ב: ורש"י שם ד"ה מאן, ורש"י נדה כ: ד"ה וכי תימא, ועוד. אבל דרך הירושלמי לפרש אחרת, שלפי שיטת הירושלמי אם יש הלכה במשנה או בברייתא שנאמרה בשם יחיד, סימן שחכמים חלוקים עליה, ולכך אין הלכה כמותה. וממילא אם יש משנה שאומרת הלכה סתם, וברייתא שאומרת את אותה ההלכה בשם תנא כלשהוא, הרי יש כאן מחלוקת בין המשנה לברייתא, שלפי המשנה ההלכה הזו היא לא בשיטת יחיד וממילא הלכה כמותה, ולפי הברייתא ההלכה היא בשיטת היחיד וממילא אין הלכה כמותה. עיין פאה פ"א ה"ד (על דעתיה רד"י נוחא וכו', ועוד שם: יאות א"ר יוסי בר"י מ"ט דרבנן), ושביעית פ"א ה"ב (אתא עובדה קומי וכו' אמר יחידי הוא ולא סמכון עלה דתני ר"ש אומר), ועוד. (ב) ולכך כאן שבמשנה נסתמה ההלכה, ובברייתא מבואר את אותה ההלכה בשם ר"ש, לפי שיטת הבבלי אין כאן מחלוקת כל עיקר, אלא שמפורש בברייתא מי התנא של משנתו. אבל לשיטת הירושלמי יש כאן מחלוקת האם הלכה זו היא שיטת יחיד וממילא אין הלכה כמותה, או שהלכה זו היא בשיטת חכמים וממילא הלכה כמותה. וזה שמובא בירושלמי (פ"א ה"ז) שרבי יוחנן אומר שאין הלכה כמשנתנו מפני שהוא שונה אותה בשם יחיד, והירושלמי מביא את הברייתא ששנתה את ההלכה בשם ר"ש כשיעצא לדבריו. (ג) ולפי"ז יובן מדוע הרמב"ם לא פסק הלכה כרבי יוחנן בירושלמי, ואף שאין שם מי שחולק עליו. מפני שלשיטת הבבלי אין כאן מחלוקת כלל, והלכה כמשנתנו שסתמה את דברי ר"ש במשנה:

משנה ט

ר"ע מברטנורה

ומנן שהוא חייב באחריותו עד שיביא להר הבית, שנאמר (שמות כג) יא' וְאֵת הָהָר הַזֶּה וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר בְּהָר הַזֶּה תִּבְנֶה בַּיִת לַיהוָה וְאֶת הָהָר וְאֶת הַבַּיִת יִקְרָא הַיְּהוּדִים. הרי שהביא ממין אחד וקרא. לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד, קא משמע לן דמודה רבי יהודה דאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד:

הרי שהביא ממין אחד וקרא. לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד, קא משמע לן דמודה רבי יהודה דאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד:

~~~ תוספתא למשנה ט ~~~

ר' יהודה אומר, עד באר הגולה חייב באחריותו, מבאר הגולה אינו חייב באחריותו: (פרק א הלכה ז (א)) הרי שהפריש את בכוריו וקרא עליהן, וחוזר וקנה שדה אחרת, (ונתבכרו לו מחמשת המינין אע"פ שנתן לתוכן מאותו המין) [אע"פ שנתבכרו לו משאר המינין], מביא ולא קורא, שאין אדם קורא פעמים בשנה: (פרק א הלכה ו)

הגהות: אע"פ וכו'. עיין כי"ע, ומנח"כ בגירסת הגר"א: מסורת התוספתא: ר' יהודה. (ספרי דברים פרשת ראה פסקא עז): הרי. (ספרי דברים פרשת כי תבוא פסקא לט):

ביאור

• ר' יהודה אומר. המביא ביכוריו: עד. ולא עד בכלל: באר הגולה. שהייתה בלשכת הגולה, והייתה בפתח העזרה: חייב באחריותו, מבאר הגולה. שכבר נכנס בעזרה: אינו חייב באחריותו. שחייב האחריות אינו אלא עד פתח העזרה בלבד. [א]: • הרי שהפריש את בכוריו וקרא עליהן, וחוזר וקנה שדה אחרת, אף על פי שנתבכרו לו משאר המינין. שלא ממין שהפריש בשדה הראשונה: מביא ולא קורא, שאין אדם קורא פעמים בשנה. שנאמר 'הגדתי היום', פעם אחת אדם מגיד ואינו מגיד פעם שנייה:

[א]. ר"י לא חולק על המשנה, ובאמת אף לשיטת המשנה האחריות היא עד העזרה. ומה שהמשנה אמרה 'הר הבית' הכוונה 'בית המקדש'. (תוי"ט לעיל מ"ח):

ר"ע מברטנורה

משנה י

י. הכי גרסינן מפרות שבהרים ומתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש. והכי פרושו, פרות שבהרים הם מטעמים יותר מפרות שבעמקים, הלכך מביאים בכורים מפרות שבהרים. אבל התמרים הם הפך זה, שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים מדבש, והנרצה מהתמרים הוא הדבש שבהם, שהרי התורה

ואלו מביאין וקורין, מן העצרת ועד החג, משבעת המינים, מפרות שבהרים, מתמרות שבעמקים, ומזיתי שמן, מעבר הירדן. רבי יוסי הגלילי אומר, אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש:

משנה יא

הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו, מביא וקורא. רבי מאיר אומר, אפלו שנים. קנה אילן וקרקעו, מביא וקורא. רבי יהודה אומר, אף בעלי אריסות וחקורות, מביאין וקורין:

קראה לתמרים דבש, הלכך מביאין בכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים. ומזיתי שמן, מזיתים העושים שמן. מעבר הירדן, מפרות של עבר הירדן נמי מביאים בכורים, אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש, שכיון שנתנה הקדוש ברוך הוא לישראל קרינא בה פרי האדמה אשר נתתה לי. ופליג רבי יוסי הגלילי ואמר אין מביאין בכורים מעבר הירדן, ואין הלכה כרבי יוסי הגלילי: יא. הקונה שלשה אילנות. בסתם, ולא פרש אם קנה קרקע אם לאו: מביא וקורא. דבסתם קנה קרקע שתחתיהן וחוצה להן. אבל פחות משלשה אילנות בסתם לא קנה קרקע. ורבי מאיר פליג ואמר דאף שני אילנות נמי קנה קרקע, ואין הלכה כרבי מאיר: אף בעלי אריסות וחקירות מביאים וקוראים. דסבר רבי יהודה אריס וחוכר יש לו קנין בארץ כאלו יש לו חלק בה. ואין הלכה כרבי יהודה:

~~~ תוספתא למשנה י ~~~

ר' שמעון בן אלעזר אומר, רימוני עמקים, מביאין וקורין: (פרק א הלכה ח (ב))
 רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין מביאין בכורים מתמרים חוץ מן התמרים שביריחו, ואין קורין אלא על הכותבות בלבד: (פרק א הלכה ח (א))

מסורת התוספתא: ר' שמעון. ירושלמי פ"א ה"ג: רבן שמעון. ירושלמי פ"א ה"ג:

ביאור

• ר' שמעון בן אלעזר אומר, רימוני עמקים, מביאין וקורין. ואף שאין מביאים מן שאר הפירות שבעמקים, מכל מקום מן הרימונים שבעמקים מביאים, מפני שהם טובים. (ושלא כמשנתנו (מ"ג) שאסרה להביא מכל הפירות שבעמקים): • רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין מביאין בכורים מתמרים חוץ מן התמרים שביריחו. ששם גדלו התמרים הכי משובחות: ואין קורין אלא על הכותבות. תמרים יבשות, של יריחו: בלבד. שכשהם יבשות, הם יותר משובחות. (רשב"ג סובר שלעניין הבאה צריך מן המקום הכי משובח (יריחו), ולעניין קריאה צריך גם שיהא במצב הכי משובח (כותבות)):

פרק ב

משנה א

הַתְּרוּמָה וְהַבְּכוּרִים, חֲתִיבִים עָלֶיהֶן מִיתָה וְחֶמֶשׁ, וְאַסּוּרִים לְזָרִים, וְהֵם נִכְסֵי כֹהֵן, וְעוֹלִין בְּאַחַד וּמֵאָה, וְטַעֲוִנִין רְחִיצַת יָדַיִם וְהָעֶרֶב שְׁמֶשׁ. הָרִי אֵלּוּ בְּתְרוּמָה וּבְכוּרִים, מֶה שֶׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר:

ר"ע מברטנורה

התְּרוּמָה וְהַבְּכוּרִים חֲתִיבִין עָלֶיהֶן מִיתָה. זר האוכלן במזיד חֵיב מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם, דְּכָתִיב בְּתְרוּמָה (וַיִּקְרָא כב) וּמָתוּ בּוֹ כִּי יִחַלְלֵהוּ, וּבְכוּרִים אִקְרוּ תְּרוּמָה, דְּאָמַר מִרְיָם וְתְרוּמַת יָדָהּ, אֵלּוּ בְּכוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהֵן (דְּבָרִים כו) וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדָהּ:

וְחֶמֶשׁ. הָאוֹכֵל שׁוֹגֵג מִשְׁלֵם קֶרֶן לְבַעֲלִים וְחֶמֶשׁ לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה: וְאַסּוּרִים לְזָרִים. בַּחֲנֹם הִיא שְׁנוּיָה, דְּכִיּוֹן שְׁחִיבִין עָלֶיהֶם מִיתָה וְחֶמֶשׁ פְּשִׁיטָא שְׁאֵסּוּרִים לְזָרִים. וְלִרְבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר חֲצִי שְׁעוֹר אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה, מְצִינֵן לְמִימַר דְּתַנֵּן אִסּוּרִים לְזָרִים לְחֲצִי שְׁעוֹר, שֶׁהוּא אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין בּוֹ לֹא מִיתָה וְלֹא חֶמֶשׁ: וְהֵן נִכְסֵי כֹהֵן. שִׁיכּוֹל לְמַכְרֵן וּלְקַח בְּהֵן עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבִהֶמָּה טְמֵאָה: וְעוֹלִים בְּאַחַד וּמֵאָה. אִם נִתְעַרְבוּ בְּמֵאָה שֶׁל חֵלִין: וְטַעֲוִנִים רְחִיצַת יָדַיִם. הֵבֵא לְגַע בְּהֵן צָרִיךְ לְטַל יָדָיו תַּחֲלָה, שֶׁסֶתֶם יָדַיִם פּוֹסְלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה, וּבְכוּרִים נִמְי אִקְרוּ תְּרוּמָה: וְהָעֶרֶב שְׁמֶשׁ. טְמֵא שְׁטַבֵּל אֵינוֹ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה עַד שִׁיעָרִיב שְׁמֶשׁוֹ, דְּכָתִיב (וַיִּקְרָא כב) וּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחֵר יֵאָכֵל מִן הַקִּדְּשִׁים, וְהוּא הַדִּין לְבְּכוּרִים: מֶה שֶׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר. דְּשָׂרִי לְזָרִים, וְאִסּוּר לְקִנּוּת בְּדַמִּי מַעֲשֵׂר שְׁנִי בִּהֶמָּה טְמֵאָה וְעֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת, וּבִטֵּל בְּרֹב הֵיכָא דְּאֵין לוֹ מִתִּירִין, וְהִנּוּגָע בּוֹ אֵין טַעֲוֹן רְחִיצַת יָדַיִם, וְאֵין צָרִיךְ הָעֶרֶב שְׁמֶשׁ, דְּאִמְרִין טַבֵּל וְעֵלָה אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר:

ר"ע מברטנורה

משנה ב

הבאת מקום. להעלותן לירושלים, דכתיב (דברים יב) והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם, ודרשינן תרומת ידכם אלו הבכורים: וטעונים ודוי. במעשר כתיב (שם כו) ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית,

יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה, שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום, וטעונים ודוי, ואסורין לאונן. רבי שמעון מתיר. וחיבין בבעור. ורבי שמעון פוטר. ואסורין כל שהן מלאכל בירושלים. וגדוליהן אסורים מלאכל בירושלים אף לזרים ולבהמה. רבי שמעון מתיר. הרי אלו במעשר ובבכורים, מה שאין כן בתרומה:

ובבכורים כתיב (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי. ואף על גב דתרומה נמי בעיא ודוי כדאמרינן וגם נתתיו ללוי זו תרומה ותרומת מעשר, מיהו מעשר ובכורים מעשר לבדו או בכורים לבדן טעונים ודוי, ותרומה אי לית ליה אלא תרומה לבדה אינו טעון ודוי: ואסורין לאונן. במעשר כתיב (שם) לא אכלתי באני ממנו. ובבכורים נאמר (שם) ושמחת בכל הטוב, מלמד שאסורים לאונן: ורבי שמעון מתיר. בכורים לאונן, דתרומה קרינהו רחמנא, ותרומה שריא לאונן: וחיבים בבעור. לבער מן העולם לסוף שלש שנים, כדכתיב בפרשת מעשר (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית, ומשמע נמי בכורים מדכתיב הקדש, הקדש האמור למעלה, אלו בכורים שנאמרו בפרשה שלמעלה: ורבי שמעון פוטר. בכורים מן הבעור, אלא ינתנו לכהן, דתרומה קרינהו רחמנא, ותרומה אין צריך לבערה מן העולם: ואסורים. מעשר שני ובכורים שנתערבו בחלין אסורים תערבתן בכל שהו, ואין עולים באחד ומאה: מלאכל בירושלים. כלומר אם נתערבו המעשר שני או הבכורים בעוד שהן בתוך ירושלים, אז אסורים תערבתן בכל שהוא מלאכל בתורת חלין, משום דהוי דבר שיש לו מתירין, הואיל ויכול לאכל התערבת כלה במקומה. אבל מעשר שני ובכורים שנתערבו בחלין חוץ לירושלים אינן אסורין בכל שהוא, הואיל ויש טרח להעלותן, לא מקרי דבר שיש לו מתירין: וגדוליהם אסורים. תערבת של מעשר ובכורים שזרעם וצמחו וגדלו, אותן הגדולים נמי אסורים לאכל בתורת חלין אם זרעו וגדלו בירושלים. ואסורין תערבתן בכל שהוא, כיון שיכולים לאכל במקומם: אף לזרים ולבהמה. מעשר שני ובכורים שאסורין תערבתן בכל שהוא, וגדוליהן נמי דאסורין, אף לזרים ולבהמה אסורים. אם בכורים הם אסורין התערבת לזרים, ואם מעשר הוא אסור [את] התערבת לבהמה, דלא תימא דוקא לענין לאכל חוץ לירושלים הוא דאסורים בכל שהוא, דלהאי מלתא חשיבי דבר שיש לו מתירין כיון שיכול לאכלן במקומם בירושלים ואפלו באלף לא בטלי, אבל לאסר התערבת לזרים ולבהמה דאסור זרות ובהמה אין לו מתירין, סלקא דעתך אמינא דלא יאסרו תערבתן בכל שהוא, קמשמע לן דכיון דחל על התערבת שם בכורים ומעשר לאסר לאכלן חוץ לירושלים, חל נמי לענין זה לאסר לאכל לזרים אם הן בכורים, או לבהמה אם הוא מעשר: ורבי שמעון מתיר. אגדוליהן בלבד קאי, דסבר כבר בטלים הם, אבל בתערבת עצמה מודה רבי שמעון. ואין הלכה כרבי שמעון בכלה מתניתין: מה שאין כן בתרומה. שכל הדינים הללו אין נוהגים בתרומה:

~~~ תוספתא למשנה ב ~~~

רבי יוסי אומה, מע"ש טעון וידוי וביכורים טעונים וידוי, מה מע"ש טעון ביעור, אף ביכורים טעונים ביעור. אמר לו ר' שמעון, מה למעשר שני שטעון ביעור שכן דמיו טעונים ביעור, תאמר בבכורים שאין דמיהן טעונים ביעור:

(פרק א הלכה יא (ג) מעשר

עין משפט: רבי יוסי וכו'. רמב"ם מעשר קני פי"א ה"ח:

ביאור

• רבי יוסי אומה, מע"ש טעון וידוי וביכורים טעונים וידוי, מה מע"ש טעון ביעור, אף ביכורים טעונים ביעור. אמר לו ר' שמעון, מה למעשר שני שטעון ביעור שכן דמיו טעונים ביעור, תאמר בבכורים שאין דמיהן טעונים ביעור. שכן בביכורים אי אפשר לחלל קדושת הפירות על מעות, וממילא לא שייך ביעור במעות:

מעשה. באיזה מעשר אמרו, בדבר שזרעו כלה, נכנס לירושלים ויוצא, בשאין בו שו"פ, ובשאין לו פדיון:

(פרק א הלכה יב (ב))

וכן היה ר' שמעון אומר, בכורים לא (אמרו) [אסרו] [עירוביהן ו] גידוליהן לאכול בירושלים: (פרק א הלכה יב (א))

הגהות: אסרו. כ"ה בכ"י: עירוביהן ו. ע"פ הירושלמי:
מסורת התוספתא: וכן. ירושלמי פ"ב ה"ב:

ביאור

• **מעשה.** ששינינו במשנה שאם נתערב בחולין נאסרת כל התערובת להיאכל חוץ לירושלים, וכן שאם זרע אותו גידוליו נאסרים להיאכל חוץ לירושלים, מכיוון שיש לו מתירים להיאכל בירושלים. (כפירוש הר"ש במשנה): **באיזה מעשר אמרו.** שאפילו בכה"ג אסור: **בדבר שזרעו כלה.** כלומר, אפילו אם זרע מין דבר שזרעו כלה בארץ קודם שגדל גידוליו (וזה נחשב לבטל יותר), גידוליו אסורים להיאכל חוץ לירושלים: **נכנס לירושלים ויוצא, בשאין בו שו"פ, ובשאין לו פדיון.** כלומר, וכן אף אם אין לו אפשרות לפדות המעשר בכסף, כגון שנכנס ויצא מירושלים, או שאין בו שווה פרוטה (שכל הנכנס ויוצא מירושלים, וכן כל שאין בו שווה פרוטה, אין בו פדיון), בכל זאת התערובת והגידולים נאסרים, מפני שיש להם מתירים ע"י אכילה בירושלים. (החידוש שאף שיש יותר טרחה להעלותם לירושלים שלא ע"י פדיון, בכל זאת אין להם היתר): • **וכן היה ר' שמעון אומר, בכורים לא אסרו עירוביהן וגידוליהן לאכול בירושלים.** כלומר, שאם נתערב ביכורים בחולין או שזרע ביכורים, התערובת והגידולים אינם נאסרים להיאכל חוץ לירושלים. [א]:

[א]. ודווקא בביכורים מתיר ר"ש בין את התערובת ובין את הגידולים, אבל במעשר שני מתיר ר"ש רק את הגידולים ולא את התערובת. עיין ירושלמי פ"ב ה"ב:

ר"ע מברטנורה

משנה ג

ג. אוסרין את הגרן. אסור לאכל מתבואה שבגרן עד שיפריש תרומות ומעשרות, אבל בכורים אינן אוסרין: ויש להן שיעור תרומה יש לה שיעור מדרבנן אחד מחמשים, אבל בכורים אין להם שיעור אפלו מדרבנן: ונוהגים בכל הפרות. מדרבנן, ובכורים אינן באין אלא משבעת המינין: בפני הבית ושלא בפני הבית. ובכורים אינן אלא בפני הבית בלבד, דכתיב בהו (דברים כו) והניחו לפני מזבח ה'

יש בפתרומה ובמעשר מה שאין כן בבכורים, שהתרומה והמעשר אוסרין את הגרן, ויש להם שיעור, ונוהגים בכל הפרות, בפני הבית ושלא בפני הבית, ובאריסין ובחכורות ובסקריקון ובגזלן. הרי אלו בפתרומה ובמעשר, מה שאין כן בבכורים:

משנה ד

ויש בבכורים מה שאין כן בפתרומה ובמעשר, שהבכורים נקנין במחבר לקרקע, ועושה אדם כל שדהו בכורים, וחיב באחריותם, וטעונים קרבן ושיר ותנופה ולינה:

אלהיך, אם אין מזבח אין בכורים: ובאריסות ובחכירות וכו'. מפרש לעיל בריש פרק קמא, ובכורים אינן באין אלא ממי שהקרקע שלו מן הדין דכתיב (שמות כג) בכורי אדמתך: ד. נקנים במחבר לקרקע. דכתיב (במדבר יח) בכורי כל אשר בארצם, בשעה שהם מחברים בארצם בכורים הם, והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו' קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים: ועושה אדם כל שדהו בכורים. דכתיב בכורי כל, מראשית כל: וטעונים קרבן. נאמר בבכורים שמחה, ושמחת בכל הטוב, ונאמר להלן (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, מה להלן שלמים אף כאן שלמים: ושיר. נאמר כאן בכל הטוב, ונאמר להלן (יחזקאל לג) כשיר עגבים יפה קול ומטב נגן: ותנופה. כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך, וכתיב התם (ויקרא ז) ידיו תביאנה את אשי ה', מה להלן תנופה אף כאן תנופה: ולינה. שילין בירושלים כל הלילה של אחר היום שהביא הבכורים, דכתיב (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך, הא כל פונות לא יהיו אלא בבקר:

~~~ תוספתא למשנה ד ~~~

ר"ש בן יהודה אומר משם ר"ש, בכורים אין חייבים עליהם במחבר לקרקע: (פרק א הלכה יב ג)
וטעונה עולה ושלמים: (פרק ב הלכה ח ו)

מסורת התוספתא: וטעונה. ירושלמי פ"ג ה"ה:
עין משפט: וטעונה עולה ושלמים. רמב"ם ביכורים פ"ג ה"ב:

ביאור

• ר"ש בן יהודה אומר משם ר"ש, בכורים אין חייבים עליהם במחבר לקרקע. כלומר, שאם קרא עליהם שם ביכורים בעודן מחוברים לקרקע, לא חל עליהם דין ביכורים כלל, והאוכל אותם אינו חייב במיתה וחומש. (ר"ש חולק על משנתנו שסוברת שמועיל קריאת שם במחבר, וכמבואר לקמן פ"ג מ"א): • וטעונה עולה ושלמים. חובה על המביא ביכורים להקריב גם קרבן לשלמים וקרבן לעולה. [א]:

[א]. לפי פירוש זה בברייתא יוצא שהברייתא מחדשת מלבד חיוב בקרבן שלמים לכל מביא ביכורים, גם חיוב בקרבן עולה. והמקור לחיוב קרבן עולה, יתכן שהוא מטעם שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן (חגיגה ז), ויתכן שהוא נלמד מג"ש משלמים של חג שטעונים עולה יחד איתם. (ב) אבל יתכן לפרש את הברייתא אחרת, שהברייתא מדברת מהלכות ההבאה כשהיו מעלים יחד הביכורים לירושלים (פ"ג במשנה), ואומרת הברייתא שצריך באותו ההבאה להקריב גם עולה ושלמים. והוה השור שהביאו בשביל השלמים, והגוזלות בשביל העולה. עיין שנות אליהו פ"ג מ"י. (ולפי"ז מיקום הברייתא צריך להיות לקמן בפ"ג מ"ג):

~~~ חומר בזה מבה... ~~~

חומר בתרומה שאין במעשר שני (ובכורים), ובמעשר שני שאין בתרומה. שהתרומה אין ניטלת אלא מן המוקף, ואין ניטלת אלא מן הגמור, ואין ניטלת מן הטהור על הטמא, ומדמעת, וחייבין עליה חומש, (ונוהגת בכל הפירות, מה שאין כן בבכורים). ונוהגת בשאר שנים, מה שאין כן במעשר שני. חומר במעשר שני, שמע"ש קנה את הקנקן, ואוסר דמיו, ועירוביו וספק עירובו כל שהוא, אסור לאונן, וטעון חומש, וטעון וידוי, ולא הותר לאכילה אלא בפדיון, ואין מדליקין בו את הנר, מה שאין כן בתרומה:

(פרק א הלכה ט-י) חומר

הגהות: ובכורים. נמחק ע"פ כ"י ומנח"ב: ונוהגת בכל וכו'. נמחק ע"פ הגהות הגר"א לתוספתא מע"ש פ"ב ה"ט: **מסורת התוספתא:** חומר בתרומה שאין וכו'. עיין תוספתא שביעית פ"ז ה"ה, מעשר שני פ"ב ה"ט, ירושלמי ביכורים פ"ב ה"ב: **עין משפט:** חומר בתרומה שאין וכו' שהתרומה אין ניטלת אלא מן המוקף. רמב"ם תרומות פ"ג ה"י, טש"ע יו"ד סימן שלא סעיף כה: אלא מן הגמור. רמב"ם תרומות פ"ה ה"ה, טש"ע סימן שלא סעיף נד: ואין ניטלת מן הטהור על הטמא. רמב"ם תרומות פ"ה ה"ז: ומדמעת. רמב"ם תרומות פ"ג ה"ב: **וחייבין עליה חומש.** רמב"ם ביכורים פ"ו ה"ו, ופ"ה ה"א: מה שאין כן במעשר שני. (אינו מדמע - רמב"ם מעשר שני פ"ו ה"ז). אינו בשאר שנים - רמב"ם מעשר שני פ"א ה"א: **חומר במעשר שני וכו' קנה את הקנקן.** רמב"ם מעשר שני פ"ח ה"ה: **ועירוביו וספק עירובו כל שהוא.** רמב"ם מעשר שני פ"ו ה"ד: **אסור לאונן.** רמב"ם מעשר שני פ"ז ה"א: **וטעון חומש.** רמב"ם מעשר שני פ"ה ה"א, טש"ע יו"ד סימן שלא סעיף קלח: **וטעון וידוי.** רמב"ם מעשר שני פ"א ה"ד: מה שאין כן בתרומה. (עירובו אינו אוסר בכל שהוא - רמב"ם תרומות פ"ג ה"א. אינו טעון וידוי - רמב"ם מעשר שני פ"א ה"ד. מדליקין בו את הנר - רמב"ם תרומות פ"א ה"א, טש"ע סימן שלא סעיף י"ט בהגהה):

ביאור

• **חומר בתרומה שאין במעשר שני, ובמעשר שני שאין בתרומה.** שהתרומה אין ניטלת אלא מן המוקף. שצריך בשעת ההפרשה שהתרומה תהיה מוקפת (-קרובה וסמוכה) לשאר הפירות שמפרישים עליהם: ואין ניטלת אלא מן הגמור. שאין מפרישים תרומה עד שתהא נגמרת מלאכתה. (כגון, תבואה משתמרה, יין משיקפה, שמן משיירד לעוקה): ואין ניטלת מן הטהור על הטמא. שאינו יכול להפריש תרומה טהורה על פירות טמאים: ומדמעת. שאם נערבה ברוב חולין כל התערובת אסורה (עד שיהא שם כנגדה מאה ויעלה אחד): **וחייבין עליה חומש.** זר האוכל תרומה בשגגה מפריש תרומה כנגדה ומוסיף עליה עוד חומש: **ונוהגת בשאר שנים.** שבכל שנות השמיטה נוהגת: מה שאין כן במעשר שני. שאינו צריך להינטל מן המוקף, ולא מן הגמור, ויכול להינטל טהור על הטמא, ואם נתערב ברוב חולין בטל (ובלבד שלא יהא דבר שיש לו מתירים. כגון שנטמא ואין לו פדיון), וזר האוכלו בשגגה אינו חייב עליו בחומש, ואינו נוהג אלא בחלק משנות השמיטה (שנים: א, ב, ד, ה): **חומר במעשר שני, שמע"ש קנה את הקנקן.** שאם קרא שם על המעשר כשהוא סגור בתוך קנקן, גם הקנקן נהיה קדוש בקדושת מעשר. [א]: **ואוסר דמיו.** שכשפדוהו על מעות, נתפסת קדושתו במעות: **ועירוביו וספק עירובו כל שהוא.** כלומה, שאם נתערב מעשר שני בחולין, וכן אם נתערב ספק מעשר שני בחולין, ואפילו אחד באלף, לא בטל, מפני שהוא דבר שיש לו מתירים: **אסור לאונן.** מעשר שני אסור לאונן, שנאמר (דברים כו) "לא אכלתי באוני ממנו": **וטעון חומש.** כשפודה המעשר צריך להוסיף חומש: **וטעון וידוי.** שאפילו לא היה לו אלא מעשר שני מתוודה בזמן וידוי המעשרות: **ולא הותר לאכילה אלא בפדיון.** שמחוץ לירושלים אסור באכילה עד שייפדה: ואין מדליקין בו את הנר. שלא הותר במע"ש אלא אכילה בלבד: מה שאין כן בתרומה. שאם קרא שם תרומה בתוך קנקן לא התקדש הקנקן, ואין קדושתה נתפסת על מעות, ואם נערבה בתערובת יש לה תקנה (אם זה במאה, וע"י העלאה), ומותרת לאונן, ואין לה פדיון ולכך אינה מתחייבת בחומש, ומי שלא היה לו אלא תרומה אינו מתחייב בוידוי בזמן וידוי המעשרות, ומותרת לאכילה לכהן מיד ואינה צריכה פדיון או להעלותה לירושלים, ומותר לכהן ליהנות ממנה ע"י הדלקה (אם התרומה היא שמן ונטמאה):

[א]. ומה שהקנקן נהיה קדוש, הוא רק כל זמן שהיין בתוכו, משום שבטל ליין. אבל לאחר ששתה היין פקעה קדושתו. ונפק"מ שאם רצה לפדות היין, צריך לפדות גם כנגד דמי הקנקן. עיין משנה מע"ש ספ"ג:

חומר בתרומה ובמעשר שני שאין בביכורים. שהתרומה ומעשר שני נוהגין בעמון ומואב, מה שאין כן בביכורים: (פרק א הלכה יא (א))

חומר במעשר שני ובכורים שאין בתרומה. שמע"ש ובכורים טעונין הבאת מקום, וטעונין וידוי, ואסורין לאונן, ורבי שמעון מתיר. וחייבין בביעור, רבי שמעון אומר בכורים פטורין מן הביעור: (פרק א הלכה יא (ב))

מסורת התוספתא: חומר במעשר שני וביכורים. משנה לעיל פ"ב מ"ב:

עין משפט: חומר בתרומה ובמעשר שני וכו' שהתרומה ומעשר שני נוהגין בעמון ומואב. רמב"ם תרומות פ"א ה"א, טש"ע סימן קלא סעיף א': מה שאין כן בביכורים. רמב"ם ביכורים פ"ב ה"א: חומר במעשר שני וביכורים וכו' שמע"ש ובכורים טעונין הבאת מקום. רמב"ם מעשר שני פ"א ה"ד, ביכורים פ"ב ה"א, פ"ג ה"ה: וטעונין וידוי. רמב"ם מעשר שני פ"א ה"ד: ואסורין לאונן. רמב"ם מעשר שני פ"ז ה"א, ביכורים פ"ג ה"ה: וחייבין בביעור. רמב"ם מעשר שני פ"א ה"ד וה"ח:

ביאור

• חומר בתרומה ובמעשר שני שאין בביכורים. שהתרומה ומעשר שני נוהגין בעמון ומואב. מדרבנן הנהיגו שם מעשרות מכיוון שסמוכים לא"י: מה שאין כן בביכורים. שאינו מביא מעמון ומואב, שנאמר (דברים כו) "אשר תביא מארצך": • חומר במעשר שני ובכורים שאין בתרומה. שמע"ש ובכורים טעונין הבאת מקום. שצריכים להעלותם לירושלים: וטעונין וידוי. שאפילו לא היה לו אלא מעשר שני, או שלא היה לו אלא ביכורים, מתוודה בזמן וידוי המעשרות: ואסורין לאונן. בפרשת מע"ש נאמר "לא אכלתי באוני ממנו", ומכאן שמע"ש אסור לאונן. וחכמים דרשו מן הפסוק "ביערת הקודש מן הבית", שאף ביכורים בפרשה ואסורים לאונן: ורבי שמעון מתיר. שסובר שהפרשה נאמרה על מע"ש בלבד ולא על ביכורים: וחייבין בביעור, רבי שמעון אומר בכורים פטורין מן הביעור. (בביאור מחלוקת זו עיין לעיל בתוספתא לפ"ב מ"ב - תוספתא פ"א ה"א (ג)). משא"כ בתרומה שאין צריך להעלותה לירושלים, ומי שלא היה לו אלא תרומה אינו חייב בוידוי, ומותרת לאונן, ופטורה מן הביעור:

ר"ע מברטנורה

ה. נטלת מן הטהור על הטמא. דהא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא הינו טעמא משום דבעינן מקף וחשינן דלמא לא מקיף דמסתפי דלמא נגע הטהור בטמא. והאי טעמא ליכא למימר הכא, דהא נתרמת שלא מן המקף: ויש לה שעור כתרומה. שהתרומה נתנו בה חכמים שעור, תרי ממאה: ו. שוה לאילן. דאזלינן בתר חנטה, ומונין לו שלש לערלה משעת חנטה. וכן לרבעי וכן לשביעית, דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מתה, ומכל מקום פטור ממעשה, דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק, וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשה:

ז. דם מהלכי שתים. הינו דם האדם, כמו דם חללין: להכשור. להכשיר את הזרעים לקבל טמאה כמו דם בהמה דכתיב ביה (דברים יב) על הארץ תשפכנו כמים: ודם השרץ. כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ, שאין חיבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חיבין על דם השרץ, אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה, שדם השרץ כבשרו הוא:

משנה ה

תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים, ולתרומה בשתי דרכים. נטלת מן הטהור על הטמא, ושלל מן המקף, כבכורים. ואוסרת את הגרן, ויש לה שעור, בתרומה:

משנה ו

אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים, וליירק בדרך אחת. שוה לאילן, בערלה ובירבעי ובשביעית. וליירק בדרך אחת, שבשעת לקיטתו עשורו, דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר, שוה לאילן בכל דבר:

משנה ז

דם מהלכי שתים, שוה לדם בהמה, להכשיר את הזרעים. ודם השרץ, אין חיבין עליו:

ר"ע מברטנורה

משנה ח

כוי, יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה, ויש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה:

משנה ט

כיצד שוה לחיה, דמו טעון פסוי פדם חיה, ואין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו, אין מכסין את דמו, וחלב מוטא בטמאת נבלה פחיה, וטמאתו בספק, ואין פודין בו פטר חמור:

משנה י

כיצד שוה לבהמה, חלב אסור פחלב בהמה, ואין חיבין עליו פרת, ואינו נלקח בכסף מעשר לאכל בירושלים, וחלב בזרוע ולחיים וקבה. רבי אליעזר פוטר, שהמוציא מחברו עליו הראיה:

וחלבו טמא, לפיכך טמאתו ספק: ואין פודין בו פטר חמור. שמא חיה הוא, ורחמנא אמר (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה, והאי ספק שה ספק צבי: י. חלבו אסור כחלב בהמה. כחלב שור וכשב ועז: ואין חיבין עליו כרת. להביא חטאת על שגגתו. והוא הדין שאין לוקין עליו: ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים. דשמא בהמה הוא, ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר, [אלא] שלמים: וחלב בזרוע ובלחיים ובקבה. דמרבין להו מקרא דכתיב (דברים יח) אם שה, לרבות את הכוי: שהמוציא מחברו עליו הראיה. דאמר ליה בעל הבהמה לכהן, איתי ראיא דמין בהמה הוא, ושקל. והלכה כרבי אליעזר:

~~~ תוספתא למשנה ט ~~~

(פרק ב הלכה א (א))

כוי כיצד דומה (להיה) [לחיה], דמו טעון כסוי כמו החיה:

הגסות: לחיה. כ"ה בדפ"ר ובכ"י:

מסורת התוספתא: כוי. תוספתא חולין פ"ו ה"א:

עין משפט: דמו טעון כסוי. רמב"ם שחיטה פי"ד ה"ד, טע"ז ע"י יו"ד סימן כח סעיף ג:

ביאור

• כוי כיצד דומה לחיה, דמו טעון כסוי כמו החיה. מפני הספק שמא חיה הוא:

מסכת ביכורים

פרק ב

משנה יא

ר"ע מברטנורה

לא כתב לו את הכוי. אף על פי שכתב לו שניהם, לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב"ם פרש שאם כתב לו בהמתו לבד לא קנה את הכוי, דאמרינן ליה איתי ראייה דבהמה הוא, ואם כתב

כיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה, הכותב חיתו ובהמתו לבנו, לא כתב לו את הכוי, אם אמר הריני נזיר שוה חיה או בהמה, הרי הוא נזיר. ושאר כל דרכיו, שוים לחיה ולבהמה, וטעון שחיטה כזה וכזה, ומטמא משום נבלה ומשום אבר מן החי כזה וכזה:

לו חיתו לבד אמרינן ליה איתי ראייה דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן, קנה ממה נפשך: אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה. בין שאמר הריני נזיר שזה חיה בין שאמר הריני נזיר שזה בהמה, הרי זה נזיר, דספק אסורא לחמרא. ואפלו אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה או שזה אינו לא חיה ולא בהמה, הרי זה נזיר מספק:

~~~ תוספתא למשנה יא ~~~

כיצד שוה לחיה ולבהמה, (מפסיד) [מפשיט] בו חבור כחיה וכבהמה, ונוהג בו גיד הנשה כחיה וכבהמה, אם אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה ה"ז נזיר:

(פרק ב הלכה א (ג))

~~~ עוד מהלכות כוי ~~~

רבי אליעזר אומר, חייבין על חלבו אשם תלוי: ר' יוסי אומר, כוי בריה לעצמו, ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם חיה אם בהמה:

(פרק ב הלכה א (ב))

(פרק ב הלכה א (ד))

הגהות: מפשיט. כ"ה בדפ"ר ובכ"י: מסורת התוספתא: כילד. (נוהג בו גיד הנשה - תוספתא חולין פ"ז ה"א. אם אמר הריני נזיר וכו' - משנה נזיר פ"ה מ"ז): רבי אליעזר. כריתות יז: (ו"ט), ירושלמי פ"ב ה"ו (ו"ט): ר' יוסי. חולין פ. (ו"ט), (ו"ט) וועיין ירושלמי פ"ב ה"ו): עין משפט: אם אמר הריני נזיר וכו'. רמב"ם מירות פ"ב ה"י:

ביאור

• כיצד שוה לחיה ולבהמה, מפשיט בו חבור כחיה וכבהמה. לעניין המפשיט עור עד אימתי נחשב כמחובר לבע"ח (לעניין טומאה), ואומר שהוא כחיה ובהמה (אם לשטיח כדי אחיזה, ואם לחמת עד שיפשיט את החזה. חולין פ"ט מ"ג), ולא כשרצים שהם חיבור עד שיפשיט את כולו: ונוהג בו גיד הנשה כחיה וכבהמה, אם אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה. כלומר, הריני נזיר אם זה חיה או בהמה: ה"ז נזיר. [א]: • רבי אליעזר אומר, חייבין על חלבו אשם תלוי. שר"א סובר שבשביל להתחייב באשם תלוי לא צריך חתיכה משתי חתיכות, אלא די בכל ספק כריתות. [ב]: • ר' יוסי אומר, כוי בריה לעצמו. ואינו ספק חיה ספק בהמה, אלא מין אחר: ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם חיה אם בהמה. כלומר, וחכמים רצו לקבוע על מין זה שהוא בכלל מין חיה או בכלל מין בהמה, אלא שמחמת שהוא ספק השקול לא יכלו להכריע, ולכך באמת לא כללוהו לא בחיה ולא בבהמה, ונשאר מין בפני עצמו. [ג]:

[א]. בתוספתא כפשוטה ביאר מדוע מה שנאמר במשנה 'הריני נזיר שזה חיה או בהמה הרי זה נזיר' הוא בכלל אינו שווה לחיה ובהמה, ולא בכלל שווה לחיה ולבהמה כמו כאן בתוספתא. וביאר, שמה שנאמר במשנה 'הריני נזיר שזה חיה או בהמה' מתפרש במשנה על דרך השלילה, כאומר 'אם זה לא חיה או בהמה הריני נזיר' (כדוגמת האומר 'אקפח את בני שזו הלכה מקופחת', שפירושו אם זה לא נכון שהלכה זו מקופחת אקפח את בני), והרי הוא נזיר מחמת הספק שמא הכוי בריה בפני עצמה. ולכך דין זה הוא בכלל אינו שווה לחיה ולבהמה: [ב]. בביאור הנידון עיין הסוגיא בכריתות יז: [ג]. ולעניין הדינים השותפים לחיה ולבהמה, כגון דין שחיטה, גם הוא נכלל בהם, מפני הסברה שאין לחלק בינו לשאר מינים. ולעניין הדינים שיש רק באחד מהם, מחמת הספק שמא התורה נתנה על מין זה חומרי בהמה וחומרי חיה, נוהג חומרת שניהם. רמב"ן יבמות פג.:

ר"ע מברטנורה

פרק ג

משנה א

כיצד מפרישין [וכו']. שבכרה. ואפלו לא נגמר הפרי, דכתיב (דברים כו) הנה הבאתי את ראשית פרי, בשעת הבאה הוא פרי, אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי, אלא אפלו בסר, ואפלו פגין: הרי אלו בכורים. ואין צריך לקרות

כיצד מפרישין הבכורים. יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכרה, קושרו בגמי, ואומר, הרי אלו בכורים. רבי שמעון אומר, אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע:

עוד שם אחר לקיטתו: רבי שמעון אומר אף על פי כן חוזר וקורא שם. דדריש ולקחת מראשית כל פרי האדמה, מה בשעת הבאה פרי, אף בשעת הפרשה פרי, דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפרות בתלוש כמו בשעת הבאה. ואין הלכה כרבי שמעון:

~~~ תוספתא למשנה א ~~~

כיצד מפרישין את הבכורים. יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכרה, קושרו במשיחה, ואומר הרי אלו בכורים. ר"ש אומר, חוזר וקורא אותן בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע: (פרק ב הלכה ז)

מסורת: כילד. ספרי דברים פרשת כי תבוא פסקא קא: עין משפט: כילד וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ב הי"ט:

ביאור

• [א] כיצד מפרישין את הבכורים. יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכרה, קושרו במשיחה. חבל של פשתן. [ב]: ואומר הרי אלו בכורים. ר"ש אומר, חוזר וקורא אותן בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע:

[א]. ככל הנראה הלכה זו חזרה ונשנתה בתוספתא בשביל לשמש כהקדמה ומבוא לנושא הכללי שנידון בהמשך הפרק בתוספתא. וכדברי ר"ת (שבלי הלקט השלם דף י"ד): 'דרך התוספתא באלף מקומות ליקח קצת מן המשנה לזכרון דברים': [ב]. ובנוסח של המשנה שלפנינו כתוב 'גמי' (מין עשב, או סיב הגדל על המים). ואו שיש כאן שתי נוסחאות למשנה (עיין תוספתא כפשוטה עמ' 846). או שהתוספתא שינתה מלשון המשנה בשביל ללמדנו שלא צריך לקשור דווקא בגמי אלא הוא הדין בכל דבר (חסדי דוד):

משנה ב

ר"ע מברטנורה

כִּיצַד מַעְלִין אֶת הַבְּכוֹרִים. כָּל הָעִירוֹת שֶׁבַּמַּעֲמַד מִתְּכַנְסוֹת לְעִיר שֶׁל מַעֲמָה, וְלִנְי בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר, וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִין לְבֵתָיִם. וְלִמְשָׁכִים, הָיָה הַמִּמְנָה אוֹמֵר (ירמיה לא), קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ:

כל העירות שבמעמד. עשרים וארבעה מעמדות היו בישראל, כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהנה, ואנשי המעמד ישראלים היו, שלוחים מכל ישראל לעמד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו

משמה, כל אחד בשבת הקבוע לו, והן נקראים אנשי מעמד: מתכנסות לעירו. של ראש המעמד, ולא היו מביאין בכוריהם כל אחד בפני עצמו, משום דברב עם הדרת מלך: ולא היו נכנסים לבתים. מפני אהל הטמאה: ולמשכים. בבקר כשהם משכימים: הממנה. ראש המעמד: קומו ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמחתי באמרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלים היו אומרים עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו. בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה:

~~~ תוספתא למשנה ב ~~~

לא היו עולין יחידים, אלא פלכים פלכים: (פרק ב הלכה ח (ב))
לא היו מהלכים כל היום כולו, אלא שתי ידות ביום: (פרק ב הלכה ח (ג))
חזני בית הכנסת עולין עמהם: (פרק ב הלכה ח (ד))
ולנין ברחובה של עיר. לא היו נכנסים לבתים, מפני אהל טומאה: (פרק ב הלכה ח (ה))

מסורת התוספתא: לא היו עולין. ירושלמי פ"ג ה"ה: לא היו מהלכים. ירושלמי פ"ג ה"ה: חזני. ירושלמי פ"ג ה"ה: ולנין. ירושלמי פ"ג ה"ה: עין משפט: לא היו עולין יחידים וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ד ה"ז: לא היו מהלכין כל היום כולו וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ד ה"ז: ולנין ברחובה וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ד ה"ז:

ביאור

• לא היו עולין יחידים, אלא פלכים פלכים. קבוצות קבוצות, משום ברוב עם הדרת מלך: • לא היו מהלכים כל היום כולו, אלא שתי ידות ביום. שני חלקי היום, שהם שני שליש היום. והוא דרך כבוד: • חזני בית הכנסת עולין עמהם. והוא דרך כבוד: • ולנין ברחובה של עיר. לא היו נכנסים לבתים, מפני אהל טומאה. שמא יש טומאה באחד הבתים ויטמא אותם ואת הביכורים:

ר"ע מברטנורה

משנה ג

הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפנייהם, וקרניו מצפות זהב, ועטרת של זית בראשו. החליל מכה לפנייהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפנייהם, ועטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזפרים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמניות שבירושלים עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי המקום פלוני, באתם לשלום:

תאנים וענבים. כשהם לחים: והרחוקים. מירושלים, ואין בכוריהם יכולים להתקים כל כך: מביאין גרוגרות וצמוקים. תאנים וענבים יבשים: השור הולך לפנייהם. ומקריבין אותו שלמים: ועטרה של זית בראשו. אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שבשבעת המינים, דכתיב (דברים

ח) ארץ זית שמן. ואית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית: ועטרו את בכוריהם. וכיצד מעטרים, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטרן בתאנים לחים, מי שהיו בכוריו צמוקים מעטרן בענבים לחים, ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכלם מלמעלה: הפחות. סגני כהנה: והגזפרים. הממנים על ההקדש: ולפי כבוד הנכנסים. לפי רב הנכנסים היו יוצאים, אם מרבים מרבים ואם מעטים מעטים: וכל בעלי אמניות שבירושלים עומדים מפניהם. אף על גב דאין בעלי אמניות חבין לעמד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם, כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מכל מקום היו חבבים לעמד מפני מביאי בכורים, דחביבה מצוה בשעתה. ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה, ומפני נושאי התינוק לברית מילה:

~~~ תוספתא למשנה ג ~~~

לא היו מתעסקין בהליכה כדרך שמתעסקין בהן בחזירה: (פרק ב הלכה ח (י))
זמן עצי הכהנים והעם, בתשעה (באב). וטעוין לינה. לא היו מתעסקין בהן כדרך שמתעסקין בבכורים: (פרק ב הלכה ח (ח))

הגהות: באב. נמחק. ע"פ כתב יד וינה, וכתב יד ערפורט:
מסורת התוספתא: לא היו. ירושלמי פ"ג ה"ה: זמן עלי. (ענין משנה תענית פ"ד מ"ה):
עין משפט: זמן וכו'. רמב"ם כלי המקדש פ"ו ה"ט:

ביאור

• לא היו מתעסקין בהליכה כדרך שמתעסקין בהן בחזירה. כלומר, שבחזרתם לא היו מלווים אותם ועומדים בפניהם, כדרך שיצאו לקראתם ועמדו בפניהם בבואם. והטעם, מפני שבבואם הם עסוקים במצווה, ולכבוד המצווה כיבדו אותם, אבל בחזרתם אין הם עוד עסוקים במצווה: • בזמן תחילת בית שני עלו לבהמ"ק ולא מצאו עצים בלשכה לצורך המערכה, והתנדבו ביניהם כמה משפחות לתרום עצים ללשכה בתשעה זמנים ידועים בשנה. וזהו שאומר: זמן עצי הכהנים והעם, בתשעה. כלומר, הזמן שהכהנים והעם מביאים העצים הוא בתשעה זמנים בשנה: וטעוין לינה. [א]: לא היו מתעסקין בהן כדרך שמתעסקין בבכורים. שלא יצאו לקראתם ולא נתנו להם כבוד כדרך שעשו בביכורים. שכל הדברים הללו לא נאמרו אלא בביכורים בלבד:

[א]. הסיבה שחייבים בלינה, או מחמת שהקריבו שאר קרבנות באותו היום (רמב"ם כלי המקדש פ"ו ה"ט), וכל המקריב קרבנות חייב בלינה (ספרי ראה קלד). או מחמת שהקריבו באותו היום קרבן עצים למערכה, ואף על קרבן עצים חייבים בלינה (ספרי שם, וגמרא למגילת תענית [ליכטנשטיין] ד"ה בחמשת עשר). או שחייב הלינה אינו מחמת קרבן, אלא מחמת החשיבות שנהגו באותו הענין:

משנה ד

ר"ע מברטנורה

הַחֲלִיל מִכָּה לְפָנֵיהֶם עַד שְׂמָגִיעַיִן לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, אָפְלוּ
אֲגָרִיפֶס הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל הַסֵּל עַל כֶּתְפוֹ וְנִכְנָס, עַד שְׂמָגִיעַ לְעֶזְרָה. הִגִּיעַ לְעֶזְרָה
וְדִבְרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר, אַרְוֹמְמָהּ ה' כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שְׂמַחַת אוֹיְבֵי לִי (תהלים ל):

החליל. מין כלי זמר וקולו נשמע
למרחוק: היה נוטל הסל על כתפו.
לפי שהיה צריך לתנו מידו ליד כהן,
דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא
מידך:

~~~ תוספתא למשנה ד ~~~

כל הדרך כולה הרשות בידו ליתנן לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית, אפי' אגריפס המלך
נוטל את הסל על כתיפו ונכנס עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה, דברו הלוים בשיר, ארוממך ה' כי דליתני ולא
שמחת אויבי לִי (תהלים ל):

(פרק ב הלכה ח ט)

מסורת: כל. מדרש זוטא – שיר השירים (בוצר) פרשה ב סימן א':
עין משפט: כל הדרכ וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ג ה"ב: הגיע לעזרה. רמב"ם ביכורים פ"ד ה"ז:

ביאור

• כל הדרך כולה הרשות בידו ליתנן לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית, אפי' אגריפס המלך נוטל את הסל
על כתיפו ונכנס עד שמגיע לעזרה. לפי שהיה צריך לתנו מידו ליד כהן, שנאמר (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: הגיע לעזרה,
דברו הלוים בשיר, ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לִי:

ר"ע מברטנורה

משנה ה

הגוזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים, ולא על גבי הסלים ממש, שלא יטנפום. והן קרבין עולות: ומה שבידם. רמב"ם פרש הגוזלות שהביאו בידם, שלא תלאום אחורי הסלים. ולי נראה ומה שבידם, הבכורים שהביאו בידם:

~~~ תוספתא למשנה ה ~~~

הגוזלות שעל גבי הסלים, היו עולות. ומה שבידן, נותנין לכהנים: (פרק ב הלכה ח (י))

מסורת: הגוזלות. בכלי מנחות נח.
 עין משפט: הגוזלות וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ג ה"ט:

ביאור

• הגוזלות שעל גבי הסלים, היו עולות. ומה שבידן, נותנין לכהנים. [א]:

[א]. באופן כללי מצינו הרבה ברייתות בתוספתא שכופלות את מה שכבר נאמר במשנה. פעמים שהכפילות בתוספתא היא מחמת שההלכה היא 'כותרת' להלכה שאחריה. פעמים שהכפילות היא בשביל ללמד את השנויים שבין נוסח ההלכה שבמשנה לנוסח ההלכה שבתוספתא. ופעמים שבמקור באמת לא היה כפילות, אלא שההלכה נאמרה בתוספתא לבדה, ולאחר מכן נכנסה ההלכה לתוך נוסח המשנה, והתוספתא נשארה כצורתה הראשונה. וכאן שיש כפילות, יתכן שבמקור ההלכה נאמרה רק בתוספתא, ובהמשך היא נכנסה למשנה. ויתכן שיש כאן טעם אחר. וצ"ע:

משנה ו

עוֹדֶהוּ הַסֵּל עַל כְּתָפוֹ, קוֹרֵא מֵהַגְדָּתִי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֶיךָ (דברים כו), עַד שְׁגוֹמֵר כָּל הַפְּרִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד אֶרְמִי אֲבִד אָבִי, הִגִּיעַ לְאֶרְמִי אֲבִד אָבִי, מוֹרִיד הַסֵּל מֵעַל כְּתָפוֹ וְאוֹחֶזוּ בְּשִׁפְתוֹתָיו, וְכֵהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו וּמְנִיפוֹ, וְקוֹרֵא מֵאֶרְמִי אֲבִד אָבִי עַד שֶׁהוּא גוֹמֵר כָּל הַפְּרִשָּׁה, וּמְנִיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ, וְהִשְׁתַּחֲוֶה וַיֵּצֵא:

משנה ז

בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שִׁיּוֹדֵעַ לְקֵרוֹת, קוֹרֵא. וְכָל מִי שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְקֵרוֹת, מְקַרֵּין אוֹתוֹ. נִמְנָעוּ מִלְהַבִּיא, הִתְקִינוּ שֶׁיְהִי מְקַרֵּין אֶת מִי שִׁיּוֹדֵעַ וְאֶת מִי שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ:

ר"ע מברטנורה

ו. רבי יהודה אומר עד ארמי אבד אבי. ואין הלכה כרבי יהודה: ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו. מכאן משמע שהסל היה על ידו של כהן, אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה, ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף: בצד המזבח. בקרן דרומית מערבית: והשתחוה ויצא. מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד. ותנא דספרי מצריך שתי תנופות, אחת בשעת הקריאה,

דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו, וגמרינן יד יד מידיו תביאינה את אשי ה' (ויקרא ז), מה להלן תנופה אף כאן תנופה, והשנית לאחר שהשלים הקריאה, דלאחר הקריאה כתיב והנחתו, לשון לך נחה את העם (שמות לב), דהינו תנופה שמוליך ומביא, מעלה ומוריד: ז. נמנעו מלהביא. מפני הבושה שאינו יודע לקרות: התקינו שיהו מקרין. ואסמכוה אקרא דכתיב (דברים כו) וענית ואמרת, ואין עניה אלא מפי אחר:

ר"ע מברטנורה

משנה ח

בקלתות של כסף ושל זהב. קפות מצפות כסף וזהב: הסלים והבכורים נתנים לכהנים. סלי עניים נתנים לכהנים, וקלתות של עשירים מחזירים להן, מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא:

העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב, והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים והבכורים נתנים לכהנים:

~~~ תוספתא למשנה ח ~~~

מצוה להביאם בשבעה כלים, ואם הביאן בכלי א' יצא. כיצד הוא עושה, מביא שעורין ונותן למטה ודבר אחר על גביהן, חטין (מלמטן) [על גביהן] ודבר אחר על גביהן, זיתים על גביהן [ודבר אחר על גביהן], [תמרים על גביהן] ודבר אחר על גביהן, רימונים על גביהן [ודבר אחר על גביהן], תאנים למעלה מכולן, ומקיפין להם אשכולות של ענבים מבחוץ: (פרק ב הלכה ח (א))

הגהות: על גביהן. ע"פ כ"י, ירושלמי, הגר"א וראשונים: **ודבר אחר וכו'.** ע"פ כ"י, ירושלמי, הגר"א וראשונים: **תמרים וכו'.** ע"פ כ"י, ירושלמי, הגר"א וראשונים: **מסורת התוספתא:** מלוא. ירושלמי פ"ג ה"ה: **עין משפט:** מלוא וכו'. רמב"ם ביכורים פ"ג ה"ז:

ביאור

• הביכורים טעונים כלי שנאמר 'ושמת בטנא'. ואם יש לו כמה מינים, מצווה להביאם כל מין בכלי בפני עצמו, ומיהו אם הביאם כולם בכלי אחד יצא. והבדייתא כאן מדברת במקרה שיש לו את כל השבעה מינים, שמצווה להביאם בשבעה כלים, ואם הביא בכלי אחד יצא. ומפרשת הברייתא מהו צורת הסידור אם מביאם בכלי אחד: **מצוה להביאם בשבעה כלים, ואם הביאן בכלי א' יצא. כיצד הוא עושה.** אם מביאם כולם בכלי אחד, היאך מסדרם: **מביא שעורין ונותן למטה.** בתחתית הסל: **ודבר אחר.** כגון עלים וכיוצא בזה: **על גביהן.** בשביל להפסיק בין מין למין: **חטין על גביהן ודבר אחר על גביהן, זיתים על גביהן ודבר אחר על גביהן, תמרים על גביהן ודבר אחר על גביהן, רימונים על גביהן ודבר אחר על גביהן, תאנים למעלה מכולן.** [א]: ומקיפין להם אשכולות של ענבים מבחוץ. [ב]:

[א]. מה שסידרו בסדר זה, הוא לפי כמה שהדבר נשמר, שהדברים שפחות נשמרים (שיכולים להתמעך) שמו למעלה יותר. עיין תוספתא כפשוטה עמ' 847: [ב]. לפי הגירסה שלנו, אין ענבים מעל התאנים, אלא רק בהיקף סביב. ולכך יוצא שהענבים מסביב הם הביכורים ממש. אבל לגירסת הברייתא שבירושלמי והר"ש ועוד, יש גם ענבים מעל התאנים, וגם בהיקף סביב. ולכך יוצא שהענבים למעלה הם ביכורים ממש, והענבים בהיקף סביב הם בשביל עיטור הביכורים:

מסכת ביכורים

פרק ג

משנה ט

ר"ע מברטנורה

רבי שמעון בן גמלי אומר, מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים. רבי מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים. מקיפים את עקיבא אומר, אין מעטרין את הבכורים אלא משבעת המינים:

הסלים שבכורים בהם מפרות נאים ומשבחים, ואף על פי שאינם

משבעת המינים, כגון פריש ואתרוג וכיוצא בהן, והוא הדין שיכולין לעטר מפרות שגדלו בחוץ לארץ: רבי עקיבא אומר אין מעטרין הבכורים אלא משבעת המינים. מפרות שגדלו בארץ שחייבים בבכורים. והלכה כרבי עקיבא:

~~~ תוספתא למשנה ט ~~~

עיטור הבכורים ממין על [שאינו] מינו, דבר שאין חייב בבכורים, או מעמון ומואב אפילו דבר שחייב בבכורים, אין מקבלין הימנו: (פרק ב הלכה ט ג)

הגהות: שאינו. ע"פ כ"ע ור"ף:

מסורת התוספתא: עיטור הביכורים ממין על שאינו מינו. (עיין ירושלמי פ"ג ה"ה):

עין משפט: עיטור וכו'. עיין רמב"ם ביכורים פ"ב ה"ח:

ביאור

• עיטור הבכורים. אדם שעיטר את ביכוריו מסביב: ממין על שאינו מינו. במין דבר שאינו ממין הביכורים: דבר שאין חייב בבכורים. ומין זה שעיטר אינו חייב בביכורים. כגון שאינו ממין שבעה: או. שעיטר בדבר שהוא: מעמון ומואב אפילו דבר שחייב בבכורים. אפילו הוא מין שחייב בביכורים, כגון שהוא משבעת המינים: אין מקבלין הימנו. בכדי שלא יטעו הרואים לומר שביכורים באים חוץ משבעת המינים, ושלא יטעו לומר שביכורים באים מעמון ומואב, לכך אין מקבלים ממנו הכהנים את אותם העיטורים כלל. (ברייתא זו כשיטת ר"ע במשנה):

ר"ע מברטנורה

משנה י

הבכורים. עקר הבכורים, תאנה שבכרה או אשכול שבכר: תוספת הבכורים. בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים: עטור. הפרות הנאים שמקיף סביבות הסל להדור מצוה:

רבי שמעון אומר, שלש מדות בבכורים, הבכורים, ותוספת הבכורים, ועטור הבכורים. תוספת הבכורים, מין במינו. ועטור הבכורים, מין בשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטרהרה, ופטורה מן הדמאי. ועטור הבכורים חייב בדמאי:

מין בשאינו מינו. מעטר הסל של בכורי ענבים בתאנים, ושל בכורי תאנים בענבים, ואפלו בפרות שאינם משבעת המינים לדברי רבי שמעון דסבירא ליה כך לעיל: ופטורים מן הדמאי. אם לקחן הכהן מעם הארץ שהביא בכורים:

~~~ תוספתא למשנה י ~~~

תוספת הבכורים, מין במינו. ועיטור הבכורים, מין בשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטרהרה, ופטורה מן (הוידוי) [הודאי], ואין צריך לומר מן הדמאי. [עיטור הביכורים חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי]:

עיטור הבכורים ממין על מינו, מדבר שהוא חייב בבכורים, פטור מן הודאי, ואין צריך לומר מן הדמאי. (עיטור הביכורים, מין בשאינו מינו, דבר שאין חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי):

הגהות: הודאי. ע"פ כ"ע ור"ק: עיטור הביכורים חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי. כ"ה בכ"ע: עיטור הביכורים וכו'. נמחק: מסורת התוספתא: תוספת וכו'. ירושלמי פ"ג ה"ה: עין משפט: תוספת הביכורים וכו'. עיין רמב"ם פ"ב הי"ח: עיטור וכו'. עיין רמב"ם פ"ב הי"ח:

ביאור

• תוספת הבכורים, מין במינו. ועיטור הבכורים, מין בשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטרהרה, ופטורה מן הודאי, ואין צריך לומר מן הדמאי. עיטור הביכורים חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי. [א]: • עיטור הבכורים. אדם שעיטר את ביכוריו מסביב: ממין על מינו. מאותו המין שהפריש לביכורים: מדבר שהוא חייב בבכורים. ומדבר שהוא חייב בביכורים (למעט פירות שבעמקים וכו'): פטור מן הודאי, ואין צריך לומר מן הדמאי. מכיוון שכל שהוא אותו המין והוא דבר החייב בביכורים, אף שהתכוון לעטר בו את הביכורים ולא כתוספת, דינו כתוספת הביכורים:

[א]. ברייתא זו חולקת על המשנה. שלשית המשנה אין תוספת הביכורים פטורה אלא מן הדמאי, ולשית הברייתא פטורה היא אף מן הודאי. וסברת המחלוקת היא, שלשית הברייתא כל מה שמוסיף על הביכורים הרי היא הפרשה אחת (אדם יכול לעשות כל שדהו ביכורים), וכל שהוא ביכורים ממש פטור מכל המעשרות דבר תורה. אבל לשית המשנה לאחר שסיים את ההפרשה הראשונה, אינו נחשב עוד להמשך הפרשת הביכורים אלא להפרשה חדשה, וכל שאינו ביכורים חייב מדבר תורה בתרו"מ. תוספתא כפשוטה:

משנה יא

אִמְתִּי אָמְרוּ תּוֹסֶפֶת הַבְּכוֹרִים כְּבְּכוֹרִים, בְּזִמְנָן שֶׁהָיָה בָּאָה מִן הָאָרֶץ. וְאִם אֵינָהּ בָּאָה מִן הָאָרֶץ, אֵינָהּ כְּבְּכוֹרִים:

משנה יב

לָמָּה אָמְרוּ הַבְּכוֹרִים כְּבְּכוֹרִים כֹּהֵן, שֶׁהוּא קוֹנֶה מֵהֶם עֲבָדִים וְקָרְקָעוֹת וּבְהֶמָּה טְמֵאָה, וְיַעֲלֶה חֹב נֹטֵלָן בְּחֹבּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּכַתְּבָתָהּ, כִּסְפָּר תּוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין נֹתְנִים אוֹתָם אֶלָּא לְחֶבֶר בְּטוֹבָה. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים, נֹתְנִין אוֹתָם לְאִנְשֵׁי מְשָׁמָר, וְהֵם מְחַלְקִין בֵּינֵיהֶם, כְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:

ר"ע מברטנורה

יא. ואם אינה באה מן הארץ. כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן, דתנן לעיל שמביאים משם בכורים אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים, והוא הדין מפרות שגדלו בחוץ לארץ, וכי היכי דאליביה מעטרים בפרות חוץ לארץ, הכי נמי התוספת באה מפרות חוץ לארץ. וקא משמע

לן הכא שהתוספת שאינה מן הארץ אינה כבכורים: יב. כספר תורה. כלומר וספר תורה נמי הוי כמו בכורים לדין זה דבעל חוב נוטל בחובו ואשה בכתבתה. פרוש אחר, וספר תורה, ומתר לקנות בהם ספר תורה. ואף על גב דתנא בהמה טמאה, אצטריך למתני ספר תורה, דלא תימא כל הני נהי דלא חזו לאכילה חזו לשכר שיבא לידי אכילה, אבל ספר תורה דלא חזי לשכר שיבא לידי אכילה, לפי שאין מוכרין ספר תורה, אימא לא, קא משמע לן: אין נותנים אלא לחבר בטובה. אין הכהן יכול לתן הבכורים אלא לכהן חבר שאוכל חליו בטהרה, ונותן אותם לו בטובה בתורת חסד ונדבה, ואינו רשאי לקנות בהן דבר, ואף לא לתן לכהן שאינו חבר, דכיון שאין עושין בהן עבודה חישין דלמא לא מזדהר בהו: נותנים אותם לאנשי משמר. ובין חבר ובין שאינו חבר מחלקין אותם ביניהם: כקדשי מקדש. כשאר קדשי מזבח. ואף על פי שאין עושין בהם עבודה, הואיל ומכניסים אותם לעזרה מזדהרי בהו ולא אתו למכלינהו בטמאה. והלכה כחכמים:

~~~ תוספתא למשנה יב ~~~

המוכר ספר תורתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם: (פרק ב הלכה י א)
כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן, ותגרי תגריהן, וכל העוסקין (שלא לשם שמיים) [לגבוה], אינן רואין סימן ברכה לעולם. אם היו עוסקין לשם שמיים, הרי הן בכלל ברכה: (פרק ב הלכה י ב)
תגרי שמיטה, ומגדלי בהמה דקה, וקוצצי אילנות טובות, אינן רואין סימן ברכה לעולם: (פרק ב הלכה י ג)
העוסקין לגבוה, אם היו עוסקין לשם שמיים, הרי הן בכלל ברכה: (פרק ב הלכה י ד)

הגסות: לגבוה. ע"פ כ"ע:

מסורת התוספתא: המוכר. ירושלמי ביכורים פ"ג ה"א, בבלי מגילה כז., דרך ארץ רבה פ"א: כותבי. פסחים נ., דרך ארץ רבה פ"א, כלה רבתי פ"י: תגרי. פסחים נ., דרך ארץ רבה פ"א (ופס פ"ב ה"ו), כלה רבתי פ"י:

ביאור

• המוכר ספר תורתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. [א]: • כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן. הסופרים והסוחרים בהם: ותגרי תגריהן. וסוחרי הסוחרים: וכל העוסקין לגבוה. וכן כל שאר העוסקים בדברי מצווה: אינן רואין סימן ברכה לעולם. מפני שאינם מדקדקים בכל דקדוקי המצווה לעשותה בכשרות: אם היו עוסקין לשם שמיים. שאז עושים המצווה בכשרותה: הרי הן בכלל ברכה: • תגרי שמיטה. הסוחרים בפירות שמיטה. ונאמר 'והייתה שבת הארץ לכם לאוכלה' - ולא לסחורה: ומגדלי בהמה דקה. המגדלים בהמה דקה בארץ ישראל. ואסור משום יישוב הארץ, שכן הבהמה מפסידה את השדות והכרמים: וקוצצי אילנות טובות. הקוצצים אילנות מאכל. ועוברים על איסור 'בל תשחית': אינן רואין סימן ברכה לעולם. מפני שעוסקים בדברי איסור: • העוסקין לגבוה, אם היו עוסקין לשם שמיים, הרי הן בכלל ברכה. [ב]:

[א]. ברייתא זו באה כאן אגב מה שהוזכר במשנה עניין העברת הבעלות של ס"ת. ומחמת ברייתא זו באו כאן שאר הברייתות העוסקות בדברים שאין בהם ברכה: [ב]. משפט זה נכפל כאן בשביל לסיים בדבר טוב. (בתוספתא הלכה זו היא האחרונה):

ר"ע מברטנורה

פרק ד

משנה א

אֲנֵדְרוּגִינוֹס יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֶה לְנָשִׁים, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים וְנָשִׁים, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים וְנָשִׁים:

משנה ב

כִּיצַד שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים. מְטֵמָא בְּלֶבָן, כְּאֻנְשִׁים. וְנוֹשָׂא, אֲבָל לֹא נִשָּׂא, כְּאֻנְשִׁים. וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדָם טָהֵר, כְּאֻנְשִׁים. וְאִינוּ מְתִיחַד עִם הַנָּשִׁים, כְּאֻנְשִׁים. וְאִינוּ נֹזֵן עִם הַבָּנוֹת, כְּאֻנְשִׁים. וּמִתְעַטֵּף, כְּאֻנְשִׁים. וְעוֹבֵר עַל בֵּל תְּקִיף וְעַל בֵּל תִּשְׁחִית וְעַל בֵּל תִּטְמָא לְמֵתִים, כְּאֻנְשִׁים. וְחֵיב בְּכָל הַמַּצּוֹת הָאֵמוּרוֹת בְּתוֹרָה, כְּאֻנְשִׁים:

משנה ג

כִּיצַד שְׁוֶה לְנָשִׁים. מְטֵמָא בְּאֵדָם, כְּנָשִׁים. וְאִינוּ מְתִיחַד עִם הָאֻנְשִׁים, כְּנָשִׁים. וְאִינוּ זוֹקֵק לְיָבוּם, כְּנָשִׁים. וְאִינוּ חוֹלֵק עִם הַבָּנִים, כְּנָשִׁים. וְאִין אוֹכֵל בְּקֶדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ, כְּנָשִׁים. וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדָם טָמֵא, כְּנָשִׁים. וּפְסוּל מִן הָעֵדוּת, כְּנָשִׁים. וְאִם נִבְעַל בְּעֵבֶרָה נִפְסַל מִן הַתְּרוּמָה, כְּנָשִׁים:

משנה ד

כִּיצַד שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים וְנָשִׁים, חֵיבִים עַל מַכְתּוֹ וְקַלְלָתוֹ, כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְהַהוֹרְגוֹ שְׁוֹגֵג גּוֹלָה, וּמִזִּיד נֶהְרַג, כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְאִמּוֹ מְבִיאָה עָלָיו קֶרֶבֶן, כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְאוֹכֵל בְּקֶדְשֵׁי הַגְּבוּל, כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְנוֹחַל לְכָל הַנִּחְלּוֹת, כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים:

משנה ה

כִּיצַד אִינוּ שְׁוֶה לְאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. אִין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל טְמֵאָת זִבְחָתוֹ, וְאִין חֵיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, לֹא כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְאִינוּ נֶעְרָה, לֹא כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְאִין נִמְכָּר בְּעֶבֶד עֲבָרִי, לֹא כְּאֻנְשִׁים וְנָשִׁים. וְאִם אָמָה, הִרְיִי נָזִיר שְׁזָה לֹא אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, נָזִיר. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֲנֵדְרוּגִינוֹס בְּרִיָּה בְּפָנֶי עֲצָמָה הוּא, וְלֹא יִכְלוּ חֻכְמִים לְהַכְרִיעַ עָלָיו אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. אֲבָל טְמֵטוֹס אִינוּ כֵּן, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִישׁ, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִשָּׁה:

וְאִם אֵתָה מַחֲשָׁבוֹ נִקְבָּה אֵינָה נִפְסַלֶּת כִּי אִם בְּבִיאַת הַפְּסוּלִים אוֹ בְּבִיאַת אֶחָד מִקְּרוֹבִים שֶׁהִיא עֲרוּה: ד. וְנוֹחַל לְכָל הַנִּחְלּוֹת. אִם אִין שֵׁם יוֹרֵשׁ אֵלָּא הוּא, יוֹרֵשׁ הַכֵּל, דְּלֹא תִימָא בְּרִיָּה בְּפָנֶי עֲצָמוֹ הוּא וְלֹא בִּרְשָׁה הוּא, קָא מִשְׁמַע לָן (בבא בתרא שם): ה. אִין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה וְכו'. אִם רָאָה לֶבֶן לֶבֶד אוֹ אָדָם לֶבֶד, מִשּׁוּם דִּהוּי סִפְקָא, כִּדְתֵּנָן בְּמִסְכַּת זְבִים (פרק ב משנה א). אֲבָל אִם רָאָה לֶבֶן וְאָדָם כִּאֲחַת, שׁוֹרְפִין, שֶׁהוּא טָמֵא מִמָּה נִפְשָׁךְ. עֵין בְּנֵדָה (דף כח): וְאִין חֵיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ. אֲפִלּוּ רָאָה לֶבֶן וְאָדָם כִּאֲחַת, מִשּׁוּם דְּכִתִּיב (במדבר ה) מִזְכֹּר וְעַד נִקְבָּה, זָכָר וְדָאִי וְנִקְבָּה וְדָאִית: וְאִינוּ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עֲבָרִי וְכו'. מִשּׁוּם דִּהוּי סִפְקָא נִקְבָּה, וְכִתִּיב (שמות כב) וְנִמְכָּר בְּגִבְתּוֹ, וְלֹא בְּגִבְתָּהּ (סוטה פרק ג משנה ח): וְלֹא כְּנָשִׁים. שֶׁאֵב מוֹכֵר אֶת בְּתוֹ הַקִּטְנָה לְאִמָּה, וְהָאֲנֵדְרוּגִינוֹס סִפְקָא זָכָר, וְאִין אֵב מוֹכֵר אֶת בְּנוֹ לְעֶבֶד: וְאִינוּ נֶעְרָךְ. דְּזָכָר וְנִקְבָּה אֵמוּרִים בְּפִרְשֵׁת עֲרֻכִים (ויקרא כז), שִׁיָּה זָכָר וְדָאִי אוֹ נִקְבָּה וְדָאִית: אֲבָל טְמֵטוֹס וְכו'. וּבִתּוֹסְפֶתָה הִגְרָסָא, אֲבָל טְמֵטוֹס אִינוּ כֵּן, אֵלָּא אוֹ סִפְקָא אִישׁ אוֹ סִפְקָא אִשָּׁה:

~~~ פרק אנדרוגינוס בתוספתא ~~~

אנדרוגינוס, יש בו דרכים שוה לאנשים, ויש בו דרכים שוה לנשים, ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים, ויש בו שאינו שוה לא לאנשים ולא לנשים: (פרק ב הלכה ב)
 דרכים ששוה בהן לאנשים, מטמא בלובן כאנשים, נושא אבל לא נישא כאנשים, ואין מתייחד עם הנשים כאנשים, ואינו נתון עם הבנות כאנשים, ואין מטמא למתים כאנשים, ועובר על כל תקיף ועובר על כל תשחית כאנשים, וחייב בכל המצות האמורות בתורה כאנשים: (פרק ב הלכה ג) דרכים

מסורת התוספתא: דרכים ששוה בהן לאנשים. (מטמא בלובן - משנה זכיס פ"ב מ"א. נושא אבל לא נישא - משנה יבמות פ"ח מ"ו. ואינו נתון עם הבנות - עיין משנה ז"ב פ"ט מ"ב):
 עין משפט: מטמא בלובן כאנשים. רמב"ם מטמא משכב ומושב פ"א ה"ז, נזירות פ"ב ה"א: נושא אבל לא נישא כאנשים. רמב"ם איסורי ביאה פ"א הט"ו: ואין מתייחד עם הנשים כאנשים. רמב"ם איסורי ביאה פ"ב ה"א, טע"ס ע"כ אבן העזר סימן כ"ב סעיף י"ב: ואינו נתון עם הבנות כאנשים. רמב"ם נחלות פ"ה ה"ב, טע"ס חו"מ סימן ר"פ סעיף ט בהגה"ה: ועובר על כל תקיף ועובר על כל תשחית כאנשים. רמב"ם ע"ז פ"ב ה"ד, טע"ס יו"ד סימן קפ"א סעיף ח: וחייב בכל המצות האמורות בתורה כאנשים. רמב"ם ע"ז פ"ב ה"ד:

ביאור

• אנדרוגינוס. אדם שיש לו סימני זכר וסימני נקבה: יש בו דרכים שוה לאנשים. יש לו הלכות השוות לאנשים: ויש בו דרכים שוה לנשים. ויש השוות לנשים: ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים. ויש השוות לזה ולזה: ויש בו שאינו שוה לא לאנשים ולא לנשים. ויש שאינן שוות לא לזה ולא לזה: • דרכים ששוה בהן לאנשים, מטמא בלובן כאנשים. איש שיצא ממנו ריר לבן נטמא בזיבה, ואישה אינה נטמאת. ואנדרוגינוס מחמת הספק דינו לחומרה וטמא זכר: נושא אבל לא נישא כאנשים. כמו זכר שנושא נקבה ואינו נישא לזכר, כך האנדרוגינוס נושא נקבה ואינו נישא לזכר. והטעם שאינו נישא לזכר, מפני שהוא ספק איסור משכב זכור. [א]: ואין מתייחד עם הנשים כאנשים. שמא הוא איש: ואינו נתון עם הבנות כאנשים. המניח לאחר מותו נכסים מועטים, הבנות ניזונות מהנכסים והבנים אינם יורשים מהם. ואנדרוגינוס זה מכיוון שהוא ספק זכר, אם הניח אביו נכסים מועטים, אינו רשאי להיות ניזון יחד עם שאר הבנות: ואין מטמא למתים כאנשים. אם אביו כהן, אסור לו להיטמאות למתים, שמא הוא זכר ויש עליו דיני כהונה. (אבל בת כהן מותרת להיטמא למתים): ועובר על כל תקיף. "לא תקיף פאת ראשך" נאמר לאיש ולא לאישה, ומספק גם הוא אסור: ועובר על כל תשחית כאנשים. וכן "ולא תשחית את פאת זקנך" נאמר לאיש ולא לאישה, ומספק גם הוא אסור: וחייב בכל המצות האמורות בתורה כאנשים. לרבות מצוות עשה שהזמן גרמן, שרק האנשים חייבים בהם:

[א]. אבל להיות נושא נקבה מותר לו, ואף שהוא ספק אישה. וא"ת והלא אישה אסורה להינשא לאישה, שנאמר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו (רמב"ם איסורי ביאה פ"א ה"ח). תשובה: מכיוון שהוא בועל דרך זכרות, אין זה כמעשה תועבת מצרים. נודע ביהודה תניינא אבן העזר סימן א:

דרכים ששוה לנשים, מטמא באודם כנשים, ואין מתייחד עם האנשים כנשים, ואין זוקק ליכום כנשים, ואין חולק עם הבנים כנשים, ואין חולק בקדשי קדשים כנשים, ופסול לכל עדות שבתורה כנשים, ואם נבעל בעבירה פסול מן הכהונה כנשים:

דרכים ששוה בהן לאנשים ולנשים, חייבין על נזקו בין איש בין אשה, ההורגו במזיד נהרג, בשוגג גולה לערי מקלט, אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים, ומביאה עליו קרבן כאנשים וכנשים, ונוחל בכל נחלות כאנשים וכנשים, חולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים, ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר:

מסורת התוספתא: דרכים ששוה לנשים. (מטמא באודם - משנה זבים פ"ב מ"א. אין זוקק ליכום - עיין תוספתא יבמות פ"ב ה"ד. אין חולק עם הבנים - עיין משנה ב"ב פ"ט מ"ב. פסול לכל עדות שבתורה - עיין ירושלמי יבמות פ"ח ה"ו. אם נבעל בעבירה פסול מן הכהונה - ירושלמי יבמות פ"ח ה"ו): **דרכים ששוה בהן לאנשים ולנשים.** (חייבין על נזקו בין איש בין אשה - מכילתא דרשב"י פרק כ"א פסוק כ"ח. אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים - משנה נדה פ"ג מ"ה, ספרא תזריע פרק ב. נוחל בכל נחלות כאנשים וכנשים - עיין משנה ב"ב פ"ט מ"ב. חולק בקדשי הגבול - תוספתא תרומות פ"י ה"ח, בבלי יבמות נ"ט. אם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר - תוספתא נזיר פ"ג ה"א):

עין משפט: מטמא באודם כנשים. רמב"ם מטמא מושב פ"א ה"ז, נזירות פ"ב ה"א: **ואין מתייחד עם האנשים כנשים.** עיין הגר"א שו"ע אבן העזר סימן כב ס"ק יט: **ואין זוקק ליכום כנשים.** רמב"ם יבום וחליה פ"ו ה"ב וה"ח, ועיין טש"ע אבן העזר סימן קעב סעיף ח: **ואין חולק עם הבנים כנשים.** רמב"ם נחלות פ"ה ה"א, טש"ע חו"מ סימן ר"פ סעיף ח: **ואין חולק בקדשי קדשים כנשים.** רמב"ם מעשה הקרבנות פ"י ה"י: **ופסול לכל עדות שבתורה כנשים.** רמב"ם עדות פ"ט ה"ג, שו"ע חו"מ סימן ל"ה סעיף י"ד: **ואם נבעל בעבירה פסול מן הכהונה כנשים.** רמב"ם תרומות פ"ז ה"ז: **ההורגו במזיד נהרג, בשוגג גולה לערי מקלט.** רמב"ם נזירות פ"ב ה"א: **אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים.** רמב"ם איסורי ביאה פ"י ה"ח: **חולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים.** רמב"ם תרומות פ"ב ה"ב: **ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר.** רמב"ם נזירות פ"ב ה"י:

ביאור

• דרכים ששוה לנשים, מטמא באודם כנשים. אם ראה דם ממקום ערוותו מטמא מספק כאישה: **ואין מתייחד עם האנשים כנשים.** שמא הוא אישה: **ואין זוקק ליכום כנשים.** אם אין לו אלא אח אחד ומת אותו האח בלא בנים, אין אשתו של אחיו זקוקה לייבום ממנו, כמו דין המניח לאחר מותו אחיות ולא אחים. והטעם שאינה זקוקה לייבום מספק, מפני שהאנדרוגינוס אינו ראוי להוליד, וכל שאינו ראוי להוליד אינו במצוות ייבום: **ואין חולק עם הבנים כנשים.** אם הניח אביו לאחר מותו נכסים מרובים, אינו חולק בירושה את הנכסים עם שאר האחים, שמא הוא אישה: **ואין חולק בקדשי קדשים כנשים.** אם היה במקדש במשמרת בית אביו, אינו חולק עם שאר הכהנים בקדשים. מספק שמא הוא אישה, ואישה אינה חולקת: **ופסול לכל עדות שבתורה כנשים.** מספק שמא הוא אישה: **ואם נבעל בעבירה פסול מן הכהונה כנשים.** אישה שנבעלה לאחד מקרוביה או לאחד מפסולי הכהונה, אסורה בתרומה. אבל איש שנבעל אינו נאסר. ואנדרוגינוס זה מספק שמא הוא אישה, אם נבעל לאחד מקרוביו או לפסולי כהונה, נאסר בתרומה: **• דרכים ששוה בהן לאנשים ולנשים, חייבין על נזקו בין איש בין אשה.** כלומר, מי שהזיקו חייב, בין אם היה זה איש, ובין אם הייתה זו אישה. שדינו שווה לאיש ולאישה שניזקו: **ההורגו במזיד נהרג, בשוגג גולה לערי מקלט.** כדין ההורג איש או אישה: **אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים.** כלומר, המולידה אנדרוגינוס יש לה דין ימי טהרה שבהם הדם שהיא רואה אינו מטמא, כמו שיש דין ימי טהרה להולדת זכר ונקבה. (אבל שונה הוא זמן הטהרה בין זכר לנקבה. שלזכר הוא ארבעים יום, ולנקבה הוא שמונים יום. והיולדת אנדרוגינוס מספק אין לה אלא ארבעים יום): **ומביאה עליו קרבן כאנשים וכנשים.** אמו מביאה עליו קרבן יולדת, כדין יולדת זכר או נקבה: **ונוחל בכל נחלות כאנשים וכנשים.** שאם אין יורש לאביו או לשאר קרוביו אלא הוא, יורש את הכול. (אבל אם יש לו אחים אינו יורש, כלעיל, מספק שמא הוא אישה): **חולק בקדשי הגבול.** אם אביו כהן מקבל תרומה ותרומ"מ מיד ישראל ולוי: **כאנשים וכנשים.** שכן גם בת כהן מקבלת תרומה: **ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה.** כלומר, אם אמר אדם הריני נזיר אם זה האנדרוגינוס איש או אישה: **הרי זה נזיר.** מפני ספק שמא הוא איש, ומפני ספק שמא הוא אישה. (וכן כל האומר כן על איש או על אישה הרי הוא נזיר):

דרכים שלא שוה בהן לא לאנשים ולא לנשים, אין חייבין על (חטאתו) [טומאתו], ואין שורפין על טומאתו, ואין נערך לא כאנשים ולא כנשים, אין נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים, אם אמר הריני נזיר שאין זה איש ואשה הרי זה נזיר:
 (פרק ב הלכה ו (א))
ר' יוסי אומר, אנדרוגינוס בריה לעצמו ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם איש הוא אם אשה הוא. אבל טומטום אינו כן, אלא או ספק איש או ספק אשה:
 (פרק ב הלכה ו (ב))

הגהות: טומאתו. כ"ה בכ"ע ועוד:
מסורת התוספתא: דרכים שלא שוה בהן. (אין חייבין על טומאתו - תוספתא זבים פ"ב ה"א, בבלי נדה כח:). אין שורפין על טומאתו - תוספתא זבים פ"ב ה"א, בבלי נדה כח:). אין נערך לא כאנשים ולא כנשים - משנה ערכין פ"א מ"א, ספרא בחוקותי פרשה ג, בבלי שבת קלו: (וס"ט). אם אמר הריני נזיר שאין זה איש ואשה הרי זה נזיר - תוספתא נזיר פ"ג ה"א: ר' יוסי. בבלי יבמות פג:.
עין משפט: אין חייבין על טומאתו. רמב"ם מטמאי משכב ומוסב פ"א ה"ז: ואין שורפין על טומאתו. רמב"ם מטמאי משכב ומוסב פ"א ה"ז: ואין נערך לא כאנשים ולא כנשים. רמב"ם ערכין פ"א ה"ה: אין נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים. רמב"ם מזירות פ"ב ה"א, עכדים פ"ד ה"א: אם אמר הריני נזיר שאין זה איש ואשה הרי זה נזיר. רמב"ם מזירות פ"ב ה"ה:

ביאור

• **דרכים שלא שוה בהן לא לאנשים ולא לנשים, אין חייבין על טומאתו.** אם נגע אדם בלובן שלו או באודם שלו, או אפילו בשניהם יחד, ונכנס לבית המקדש, אינו חייב קרבן. והטעם, או מפני שנאמר (במדבר ה) "מזכר עד נקבה תשלחו", דווקא על טומאת זכר וודאי ודווקא על טומאת נקבה וודאית, ולא על טומטום ואנדרוגינוס. או מפני שבשביל להתחייב על טומאת מקדש צריך ליידע ממה נטמא, האם מדם או מלובן, וכאן שאינו יודע פטור. (גמ' נדה כח:): **ואין שורפין על טומאתו.** אם נגע לובן שלו או אודם שלו בתרומה, אין שורפים אותה. מפני שהיא רק ספק טמאה, וכל שהיא ספק טמאה אינה נשרפת: **ואין נערך לא כאנשים ולא כנשים.** האומר ערך איש עלי חייב בשיעור הקצוב בתורה, והאומר ערך אישה עלי חייב בערך הקצוב בתורה. אבל האומר ערך אנדרוגינוס עלי אינו חייב כלל, משום שנאמר הזכר והנקבה, עד שיהיו זכר ונקבה וודאיים: **אין נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים.** אינו יכול להימכר לעבד כלל. שנקבה אינה נמכרת אלא בקטנותה, וזכר אינו נמכר אלא בגדלותו, והוא מספק אינו יכול להימכר אף פעם: **אם אמה.** אדם: **הריני נזיר שאין זה.** האנדרוגינוס: **איש ואשה.** אלא בריה אחרת: **הרי זה נזיר.** מספק שמא הוא באמת בריה בפני עצמה שאינה לא זכר ולא נקבה: • **ר' יוסי אומר, אנדרוגינוס בריה לעצמו.** ואינו ספק איש ספק אישה, אלא מין אחר: **ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם איש הוא אם אשה הוא.** כלומר, וחכמים רצו לקבוע על מין זה שהוא בכלל מין אישה או בכלל מין איש, אלא שמחמת שהוא ספק השקול לא יכלו להכריע, ולכך באמת לא כללוהו לא בזכר ולא בנקבה, ונשאר מין בפני עצמו. [ב]: **אבל טומטום אינו כן.** שאין הוא בריה בפני עצמו: **אלא או ספק איש או ספק אשה:**

[ב]. ולעניין הדינים השותפים לאיש ולאשה, כגון מצוות לא תעשה, גם הוא נכלל בהם, מפני הסברה שאין לחלק בינו לשאר המינים. ולעניין הדינים שיש רק באחד מהם, מחמת הספק שמא התורה נתנה על מין זה חומרי איש וחומרי אישה, נוהג חומרת שניהם. עין רמב"ן יבמות פג:.

סליקא מסכתא ביכורים

התוספתא כסדרה (כפי אשר מסודרת במקור). (לאחר כל ברייתא צויין בסוגריים המיקום שלה בפנים הספר ביחס למשנה)

פרק א

א. אין מביאין בכורים קודם לעצרת. ואם הביא, ימתין עד שתבא עצרת ויקרא עליהן. (פרק א משנה ג): ב. הקונה אילן אחד בתוך של חבירו, הרי זה מביא ולא קורא, מפני שלא קנה קרקע, דברי ר"מ. וחכ"א, לא מביא ולא קורא. (פרק א משנה ב): ג. רבי יהודה אומר, כל הגרים כולן מביאין ולא קורין, בני קיני חותן משה מביאין וקורין, שנאמר (במדבר י) והיה כי תלך עמנו וגו'. (פרק א משנה ד): ד. ר' יוסי אומר, היה ר"מ אומר, כהנים מביאין ולא קורין, מפני שלא נטלו חלק בארץ, ואני אומר, כשם שנטלו לויים כך נטלו כהנים, בין מדבר מרובה בין מדבר מועט. (פרק א משנה ה): ה. הפריש את בכוריו ומכר את שדהו, מביא ואינו קורא. והשני מהו להביא, מאותו המין אינו מביא, ממין אחר, מביא וקורא. ר' יהודה אומר, אף מאותו המין מביא וקורא. (פרק א משנה ז): ו. הרי שהפריש את בכוריו וקרא עליהן, וחזר וקנה שדה אחרת, (ונתבכרו לו מחמשת המינין אע"פ שנתן לתוכן מאותו המין) [אע"פ שנתבכרו לו משאר המינין], מביא ולא קורא, שאין אדם קורא פעמים בשנה. (פרק א משנה ט): ז. ר' יהודה אומר, עד באר הגולה חייב באחריותו, מבאר הגולה אינו חייב באחריותו. (פרק א משנה ט): ח. ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שנים אין חייבין עליהן חומש. (פרק א משנה ח): ט. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין מביאין בכורים מתמרים חוץ מן התמרים שביריחו, ואין קורין אלא על הכותבות בלבד. (פרק א משנה י): י. ר' שמעון בן אלעזר אומר, רימוני עמקים, מביאין וקורין. (פרק א משנה י): יא. חומר בתרומה שאין במעשר שני (ובכורים), ובמעשר שני שאין בתרומה. שהתרומה אין ניטלת אלא מן המוקף, ואין ניטלת אלא מן הגמור, ואין ניטלת מן הטהור על הטמא, ומדמעת, וחייבין עליה חומש, (ונוהגת בכל הפירות, מה שאין כן בכורים). ונוהגת בשאר שנים, מה שאין כן במעשר שני. (אחרי פרק ב משנה ד): יב. חומר במעשר שני, שמע"ש קנה את הקנקן, ואוסר דמיו, ועירוביו וספק עירובו כל שהוא, אסור לאונן, וטעון חומש, וטעון וידוי, ולא הותר לאכילה אלא בפדיון, ואין מדליקין בו את הנר, מה שאין כן בתרומה. (אחרי פרק ב משנה ד): יג. חומר בתרומה ובמעשר שני שאין בכורים. שהתרומה ומעשר שני נוהגין בעמון ומואב, מה שאין כן בכורים. (אחרי פרק ב משנה ד): יד. חומר במעשר שני ובכורים שאין בתרומה. שמע"ש ובכורים טעונים הבאת מקום, וטעונים וידוי, ואסורין לאונן, ורבי שמעון מתייר. וחייבין בביעור, רבי שמעון אומר בכורים פטורין מן הביעור. (אחרי פרק ב משנה ד): טו. רבי יוסי אומר, מע"ש טעון וידוי וביכורים טעונים וידוי, מה מע"ש טעון ביעור, אף ביכורים טעונים ביעור. אמר לו ר' שמעון, מה למעשר שני שטעון ביעור שכן דמיו טעונים ביעור, תאמר בכורים שאין דמיהן טעונים ביעור. (פרק ב משנה ב): יז. וכן היה ר' שמעון אומר, בכורים לא (אמר) [אסרו] [עירוביהן] לאכול בירושלים. (פרק ב משנה ב): יח. מעשר באיזה מעשר אמרו, בדבר שזרעו כלה, נכנס לירושלים ויוצא, בשאין בו שו"פ, ובשאין לו פדיון. (פרק ב משנה ב): יט. ש בן יהודה אומר משם ר"ש, בכורים אין חייבים עליהם במחומר לקרקע. (פרק ב משנה ד):

פרק ב

א. כוי כיצד דומה (להיה) [לחיה], דמו טעון כסוי כמו החיה. (פרק ב משנה ט): ב. רבי אליעזר אומר, חייבין על חלבו אשם תלוי. (פרק ב משנה יא): כיצד שוה לחיה ולבהמה, (מפסיד) [מפשיט] בו חבור כחיה וכבהמה, ונוהג בו גיד הנשה כחיה וכבהמה, אם אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה ה"ז נזיר. (פרק ב משנה יא): ג. ר' יוסי אומר, כוי בריה לעצמו, ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם חיה אם בהמה. (פרק ב משנה יא): ד. אנדרוגינוס, יש בו דרכים שוה

לאנשים, ויש בו דרכים שווה לנשים, ויש בו דרכים שווה לאנשים ולנשים, ויש בו שאינו שווה לא לאנשים ולא לנשים. (אחרי פרק ד): ג. דרכים ששוה בהן לאנשים, מטמא בלובן כאנשים, נושא אבל לא נישא כאנשים, ואין מתייחד עם הנשים כאנשים, ואינו נתון עם הבנות כאנשים, ואין מטמא למתים כאנשים, ועובר על כל תקיף ועובר על כל תשחית כאנשים, וחייב בכל המצות האמורות בתורה כאנשים. (אחרי פרק ד): ד. דרכים ששוה לנשים, מטמא באודם כנשים, ואין מתייחד עם האנשים כנשים, ואין זוקק ליבום כנשים, ואין חולק עם הבנים כנשים, ואין חולק בקדשי קדשים כנשים, ופסול לכל עדות שבתורה כנשים, ואם נבעל בעבירה פסול מן הכהונה כנשים. (אחרי פרק ד): ה. דרכים ששוה בהן לאנשים ולנשים, חייבין על נזקו בין איש בין אשה, ההורגו במזיד נהרג, בשוגג גולה לערי מקלט, אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים, ומביאה עליו קרבן כאנשים וכנשים, ונוחל בכל נחלות כאנשים וכנשים, חולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים, ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר. (אחרי פרק ד): ו. דרכים שלא שווה בהן לא לאנשים ולא לנשים, אין חייבין על (חטאתו) [טומאתו], ואין שורפין על טומאתו, ואין נערך לא כאנשים ולא כנשים, אין נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים, אם אמר הריני נזיר שאין זה איש ואשה הרי זה נזיר. (אחרי פרק ד): ז. יוסי אומר, אנדרוגינוס בריה לעצמו ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם איש הוא אם אשה הוא. אבל טומטום אינו כן, אלא או ספק איש או ספק אשה. (אחרי פרק ד): ח. כיצד מפרישין את הבכורים. יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, או שכול שבכה, קושרן במשיחה, ואומר הרי אלו בכורים. ר"ש אומר, חוזר וקורא אותן בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע. (פרק ג משנה א): ט. מצוה להביאם בשבעה כלים, ואם הביאן בכלי א' יצא. כיצד הוא עושה, מביא שעורין ונותן למטה ודבר אחר על גביהן, חטין (מלמטין) [על גביהן] ודבר אחר על גביהן, זיתים על גביהן [ודבר אחר על גביהן], [תמרים על גביהן] ודבר אחר על גביהן, רימונים על גביהן ודבר אחר על גביהן, תאנים למעלה מכולן, ומקיפין להם אשכולות של ענבים מבחוץ. (פרק ג משנה ח): לא היו עולין יחידים, אלא פלכים פלכים. (פרק ג משנה ט): לא היו מהלכים כל היום כולו, אלא שתי ידות ביום. (פרק ג משנה ט): חזני בית הכנסת עולין עמהם. (פרק ג משנה ט): ולזין ברחובה של עיר. לא היו נכנסים לבתים, מפני אהל טומאה. (פרק ג משנה ט): וטעונה עולה ושלמים. (פרק ג משנה ט): לא היו מתעסקין בהליכה כדרך שמתעסקין בהן בחזירה. (פרק ג משנה ט): זמן עצי הכהנים והעם, בתשעה (באב). וטעונין לינה. לא היו מתעסקין בהן כדרך שמתעסקין בבכורים. (פרק ג משנה ט): כל הדרך כולה הרשות בידו ליתנן לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית, אפי' אגריפס המלך נוטל את הסל על כתיפו ונכנס עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה, דברו הלויים בשיח, ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי (תהלים ל). (פרק ג משנה ט): הגוזלות שעל גבי הסלים, היו עולות. ומה שבידן, נותנין לכהנים. (פרק ג משנה ט): ט. תוספת הבכורים, מין במינו. ועיטור הבכורים, מין בשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטרהרה, ופטורה מן (הוידוי) [הודאי], ואין צריך לומר מן הדמאי. [עיטור הבכורים חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי]. (פרק ג משנה י): עיטור הבכורים ממין על מינו, מדבר שהוא חייב בבכורים, פטור מן הודאי, ואין צריך לומר מן הדמאי. (עיטור הבכורים, מין בשאינו מינו, דבר שאין חייב בדמאי, ואין צריך לומר בודאי). (פרק ג משנה י): עיטור הבכורים ממין על [שאינו] מינו, דבר שאין חייב בבכורים, או מעמון ומואב אפילו דבר שחייב בבכורים, אין מקבלין הימנו. (פרק ג משנה י): י. המזכר ספר תורתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. (פרק ג משנה יב): כותבי ספרים תפילין ומוזוזות, הן ותגריהן, ותגרי תגריהן, וכל העוסקין (שלא לשם שמנים) [לגבוה], אינן רואין סימן ברכה לעולם. אם היו עוסקין לשם שמנים, הרי הן בכלל ברכה. (פרק ג משנה יב): תגרי שמיטה, ומגדלי בהמה דקה, וקוצצי אילנות טובות, אינן רואין סימן ברכה לעולם. (פרק ג משנה יב): העסוקין לגבוה, אם היו עסוקין לשם שמנים, הרי הן בכלל ברכה. (פרק ג משנה יב):

נספח

מי סידר את התוספתא

מי סידר את התוספתא

המאמר כאן עוסק בשאלה, מי ערך את הקובץ שיש בידינו כיום המכונה 'תוספתא'.

לפני ההתעסקות בשאלה זו, יובהר ששאלה זו מושפעת משאלות אחרות הקשורות במבוא הכללי לתוספתא, וכן משפיעה חזרה על שאלות אחרות. אבל כאן אין אנו עוסקים אלא בשאלה זו בלבד.

נחזור לשאלה, מי ערך את התוספתא. האמת היא שהיה מן הראוי קודם לעיסוק בשאלה זו, לסקור את המצב בזמן התלמוד, א- כמה קבצים של הלכות היו להם מלבד המשנה. ב- מה היו שמות אותם הקבצים. ג- מי היו המחברים של אותם הקבצים. ולאחר שהיה מתבהר לנו איזה קבצים היו להם, היה ראוי לומר איזה מתוך הקבצים שהיו בידם הוא הקובץ שיש בידינו היום. אלא שמכיוון שנושא זה הוא נושא בפני עצמו וצריך את המקום המיוחד שלו, לכך לא נסקור את המצב של כל הקבצים שהיו בזמן התלמוד, אלא ניגש ישר לשאלה על הקובץ המכונה היום 'תוספתא' בלבד, מי ערך אותו, על שם מי חתום היצירה.

ראשית, קודם לעיסוק בשאלה, נקדים הקדמה נחוצה. והיא, שהקובץ שיש בידינו כיום המכונה בפי כל 'תוספתא', לא ברור שבאמת זהו שמו הנכון, ויש הסוברים ששמו האמתי הוא 'ברייתות' (לא רק בגלל שיש בתוכו הרבה ברייתות, אלא כשם עצמי). וכשחז"ל דיברו על 'תוספתא' הם התכוונו למשהו אחר שאין בידינו כיום, וכשדיברו על 'ברייתות' (כשם עצם) הם התכוונו למה שאנו מחזיקים היום. וכך כתב בספר הכריתות (ימות עולם שער א, חי בזמן הרשב"א), והובאו דבריו בהרבה ספרים. ולכך כשאנו שואלים מי כתב את התוספתא, אנו לא שואלים מי כתב את מה שנקרא בזמן התלמוד 'תוספתא', אלא מי כתב את הקובץ שאנו מחזיקים היום בין אם שמו היה בזמן התלמוד 'תוספתא' ובין אם שמו היה 'ברייתות'.

מסגרת זו אינה מתיימרת לענות תשובה חד משמעית לשאלה זו, אלא רק לסקר חלק מהשיטות שנכתבו בעניין זה.^א

רבי חייא

שיטה ראשונה, והיא השיטה הרווחת בין החכמים: - שרבי חייא (תלמיד רבי) הוא זה שכתב את הקובץ שיש בידינו. הראשון והחשוב מכולם בשיטה זו הוא רב שרירא גאון (נולד בד' אלפים תרס"ו ושימש כגאון פומבדיתא) כתב איגרת המכונה 'איגרת רב שרירא גאון', איגרת זו הייתה מאז ועד היום הבסיס לחקר המשנה והתלמוד. איגרת זו נשלחה בתשובה לשאלת ר' יעקב ב"ר ניסים, ראש חכמי קירואן ששאלו כיצד נכתבה המשנה והגמ' וסדר הדורות ועוד. אחת השאלות ששאלוהו היה (בתרגום לעברית): 'ועוד התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה, (א) [האם] לאחר חתימת המשנה נכתבה, או בזמן אחד עמה. (ב) ומה ראה ר' חייא לכתבה, אם [משום ש] עשה בה תוספת דברים, שיהו מפרשים את עניני המשנה, למה הניח רבי ולא כתבן'. וע"ז משיב רב שרירא תשובה מפורטת. אבל לעניינינו חשוב המשפט הראשון בתשובתו: 'ולענין התוספתא של ר' חייא. ודאי הוא סדרה'. יוצא שלשיטת רב שרירא גאון - רבי חייא הוא המסדר של התוספתא.

א הבהרה: במאמר זה מובאים דברי חוקרים וחכמים שלא בהכרח היו אנשים שיראתם קודמת לחכמתם. אלא שכיודע לכל מי שעוסק בתוספתא בכלל, ובמבוא לתוספתא בפרט, בזמן שבבתי המדרשות הניחו את התוספתא בקרן זוית, חכמי האקדמיה לא הרפו ממנה כלל, וביררו וחקרו אותה היטב, ובעיקר בכל מה שקשור למבוא הכללי לתוספתא. ואנו אין לנו ברירה אלא לקחת מהם הפרי ולזרוק הקליפה. ולבדוק הדברים לגופו של עניין ולא לגופו של אדם.

וכן רש"י במסכת חולין (עה.), מתקן גירסה בגמ' על פי דברי התוספתא שלנו, ובהזכירו התוספתא הוא כותב כך: 'ותוספתא דר' חייא נמצא כן (=כגירסה שמתקן).'

וכן הראב"ן (גדול רבני אשכנז בזמן תחילת הראשונים) בהזכירו התוספתא שלנו כותב: 'מצינו בתוספתא דרבי חייא'.

וכן בשו"ת הרי"ד (סימן עז) (רבי ישעיה דטרני, גדול חכמי איטליה בזמן הראשונים) מזכיר התוספתא שלנו בשם 'תוספתא של רבי חייא'.

וכן בספר העתים (לר' יהודה בן ברזילי הנשיא) בהזכירו התוספתא כותב כך: 'בתוספתות דבי ר' חייא בפ"ג במסכת ברכות וכו'.

ובספר היוחסין (לרבי אברהם ב"ר שמואל זכות) כתב בערך 'רבי חייא': 'והוא עשה התוספתא, ונקראת משנת ר' חייא'.

וכן החכם דון יצחק אברבנאל כתב בהקדמה ל'זכות אבות': 'ולפיכך ראה רבי חייא תלמידו (של רבי) לחבר התוספתא לבאר ענייני המשנה' (מבוסס על לשון הרמב"ם).

וכן הר"ש אלגאזי ב'יבין שמועה' כתב שרבי חייא חיבר התוספתא.

ע"כ הבאנו את החכמים שהזכירו את רבי חייא כמחבר התוספתא.

רבי חייא ורבי אושעיא

שיטה נוספת גורסת שהקובץ שבידינו נתחבר גם ע"י רבי חייא וגם ע"י רבי אושעיא (תלמיד רבי חייא).

רב ניסים גאון בהקדמה לספר המפתח מזכיר שרבי חייא ורבי אושעיא הם מחברי התוספתא.

וכן בפירוש חננאל בן שמואל על הרי"ף לקידושין (עמ' ל): 'זו התוספתא חיבר אותה רבי חייא ורבי אושעיא'.

וכן בעל החסדי דוד (רבי דוד פארדו, גדול מפרשי התוספתא) בהקדמה לפירושו כותב שהמחברים הם - רבי חייא ורבי אושעיא.

חשוב לציין: אותם החכמים שהזכירו את התוספתא בשם רבי חייא, אין אנו יודעים בוודאות שהתכוונו לשלול את רבי אושעיא, אלא יתכן שהזכירו רק את החשוב שבהם.

עוד הערה: הנידון האם התוספתא שלנו היא של רבי חייא לבדו, או של רבי חייא ורבי אושעיא יחד, תלוי בנידון אחר. והוא, האם בזמן הגמ' היו להם שני קבצים שונים או ששניהם הם בעלי אותו הקובץ (ועוד נתייחס לעניין בהמשך). אם נאמר ששניהם בעלי קובץ אחד - אז וודאי אם הוא של רבי חייא הוא גם של רבי אושעיא. אבל אם נאמר שלשניהם היה קבצים נפרדים, לכאורה הקובץ שלנו הוא או של רבי חייא או של רבי אושעיא. (עוד נדבר בזה לקמן).

שיטה נוספת בעניין זה: היא שיטת הראב"ד הראשון (בספר הקבלה). שם הוא כותב כך: 'בר קפרא כתב התוספתא, ורבי חייא ורבי אושעיא ברבי ורבי שמעון ברבי כתבו הברייתות והמכילתות'. יוצא לכאורה שהוא סובר שבר קפרא (בלבד) הוא זה שכתב את התוספתא שלנו. אבל אינו מוכרח, מפני שכבר הקדמנו בראש דברינו את דברי ספר הכריתות (שהוא ברובו בנוי על ספר הקבלה) שכותב שמה שיש בידינו אינו נקרא 'תוספתא'. ולכן, יתכן שסובר הראב"ד שרבי חייא או רבי אושעיא כתבו את הקובץ שיש בידינו כיום, אלא שאת מה שהגמ' קוראת לו 'תוספתא' (שאינו בידינו כיום) כתב בר קפרא. וכך באמת כתב המאירי בפתיחה לפירושו על מסכת אבות, כשהוא מכנה את מה שבידינו 'ברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא', וכותב שאת ה'תוספתא' (שהוא דבר אחר) כתב בר קפרא.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם מתייחס לעניין זה (מי כתב התוספתא שלנו) פעמיים, א- בהקדמה לפירושו למשנה, ב- בהקדמה למשנה תורה, היד החזקה. ואם נדקדק בלשון הרמב"ם נראה שחזר בו הרמב"ם במקצת ממה שכתב בתחילה. בהקדמת הרמב"ם למשנה כתב כך: 'ועשה (רבי) דבריו (..) במשנה דברים קצרים הכוללים ענינים רבים, והיתה ברורה אצלו מרוב חדות שכלו ורוחב בינתו, אבל מי שלמטה ממנו הנה היא קשה עליו, לפי שחכמים הראשונים לא היו מחברים אלא בשביל עצמם. לפיכך ראה אחד מתלמידיו והוא ר' חייא לחבר ספר ללכת בו בעקבות רבו, לבאר בו מה שאינו ברור בדברי הרב, והיא התוספתא. ונתכוון בה לבאר המשנה ולהוסיף ענינים שאמנם אפשר ללמד מן המשנה אבל אחרי יגיעה, וחדשם כדי ללמדינו איך ללמוד ולחדש מן המשנה. וכך עשה גם ר' אושעיא'. כלומר, כותב הרמב"ם: (א) רבי חייא כתב התוספתא, (ב) נתכוון בה לשני דברים, א- לבאר המשנה, ב- להוסיף ענינים. (ג) כשם שעשה רבי חייא כך עשה גם רבי אושעיא. אבל בהקדמה ליד החזקה כתב כך: 'ור' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה. וכן ר' אושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר דברי המשנה'. כלומר, (א) רבי חייא חיבר התוספתא, (ב) רבי אושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות, (ג) התוספתא שרבי חייא חיבר היא לבאר עניני המשנה, והברייתות של רבי אושעיא ובר קפרא הן לבאר דברי המשנה.

בפשטות לשונו של הרמב"ם, מכיוון שהוא מכנה את הקובץ שבידינו בכמה מקומות (בהקדמה למשנה ובהקדמה ליד החזקה ובאגרת לרבי פנחס הדיין ועוד) בשם 'תוספתא' ולא בשם 'ברייתות', משמע שסובר שהקובץ שבידינו הוא מה שנקרא בזמן התלמוד 'תוספתא', והקובץ של רבי אושעיא הנקרא 'ברייתות' אינו בידינו כיום. אלא שבעל ה'תוספות ביכורים' (מהפירושים הראשונים שנכתבו על התוספתא, רבי מנחם נחום מטשוואס, שקלוב תקס"ט) כתב לפרש בדעת הרמב"ם, שהקובץ שבידינו כיום הנקרא 'תוספתא', אינו מכיל רק את הקובץ שכתב רבי חייא שנקרא בזמן התלמוד 'תוספתא', אלא נוסף לתוכו גם הברייתות של רבי אושעיא ובר קפרא.

ומסתברת פרשנותו של התוספות ביכורים בדעת הרמב"ם. שכן אם הרמב"ם סבר שמה שיש בידינו היא התוספתא לבדה בלא הברייתות של רבי אושעיא, היאך כתב בתחילה שהתוספתא כוללת בין הוספות למשנה ובין ביאורים למשנה, ואח"כ כתב שהתוספתא כוללת רק תוספות למשנה, והלא עינינו רואות שהתוספתא שלפנינו כוללת בין ביאורים למשנה ובין תוספות למשנה. אלא שהרמב"ם סבר שמה שיש בידינו כולל בין את התוספתא של רבי חייא ובין את קובץ הברייתות של רבי אושעיא, ובתחילה ניסה לייחס בין את התוספות ובין את הביאורים בחלקם לרבי חייא ובחלקם לרבי אושעיא, ולבסוף ייחס את התוספות לרבי חייא ואת הביאורים לרבי אושעיא ובר קפרא.

הכסף משנה בפ"ד מהלכות תשובה ה"א, כותב הערה קצרה על התוספתא, ובה הוא כותב שהתוספתא שלנו היא חיבור של כמה ספרים שונים, האחד של רבי חייא והאחד של רבי אושעיא, ועוד מחיבורים של זולתם. כלומר, סובר הכסף משנה שמתחילה לא היו החיבורים של רבי חייא ורבי אושעיא יחד, אלא שרק אחר כך נקבצו להם לתוך קובץ אחד המאגד אותם (ויתכן שסובר שכך הוא דעת הרמב"ם, כשיטת התוספות ביכורים). ובעקבות דבריו כתב החיד"א בשם הגדולים ערך 'תוספתא': 'תוספתא שבידינו היום שהיא נדפסת אצל הרי"ף, נראה לי שכוללת ברייתות רבי חייא ורבי אושעיא ותוספתא דרבי נחמיה ויש לי ראיות ע"ז ואכמ"ל. והיא מלאה טעויות. וכו'. אלא שב'שם הגדולים' לא נתבאר מה הם ראיותיו, אבל ב'ברית עולם' סימן יט מבואר שהראייה שלו הוא מדברי הכסף משנה הנ"ל.

שיטת האור זרוע

האור זרוע (ח"א תפילה קז) כתב דבר מעניין ביותר. כידוע, מסכת בבא קמא מתחילה ב'אבות נזיקין', במשנה כתוב 'ארבעה אבות נזיקין', ובתלמוד הבבלי מובאות עוד שתי ברייתות, האחת שאומרת 'שלושה עשר אבות נזיקין' והאחת שאומרת 'עשרים וארבעה אבות נזיקין'. האחת שאומרת 'שלושה עשר אבות נזיקין' היא בשם רבי אושעיא, והאחת שאומרת 'עשרים וארבעה אבות נזיקין' היא בשם רבי חייא. ובתוספתא למסכת ב"ק (פ"ט, כתי"ע) כתוב בסתם (בלי שם אומרו): 'שלושה עשר אבות נזיקים' (כמו הברייתא שבגמ' בשם רבי אושעיא). מכאן הוכיח האור זרוע שהתוספתא שלנו היא התוספתא של רבי אושעיא ולא של רבי חייא. התוס' תלמיד ר"ת (ב"ק ד:) מביא את דבריו בלשון 'מכאן מביאין ראיה וכו'', וע"ז משיב שבתוספות (האמת) כתבו שהברייתות של רבי חייא ושל רבי אושעיא הם אותו הקובץ ולא שני קבצים נפרדים, ולכן אי אפשר לומר שהתוספתא היא של רבי אושעיא ולא של רבי חייא.

על דברי האור זרוע הנ"ל כתב בעל 'אוצר הברייתות' (מיכאל היגר, ח"ב עמ' 82) כך: "ותמה אני על הנשר הגדול הזה שאמר כי תוספתא שלנו ר' הושעיא היא משום שברייתא אחת של ר' הושעיא כנגד ברייתא של ר' חייא, נמצאה בתוספתא שלפנינו. שהנה במקום אחד בירושלמי מצינו מחלוקת בין ברייתא דר' חייא ור' אושעיא בענין מעשרות: חזר ולקחה הימנו, תני ר' חייא אין לו במעשרות, תני רבי הושעיא יש לו במעשרות (ירושלמי דמאי פ"ה). ובתוספתא שלפנינו מובאה ההלכה המתאימה עם ברייתא דר' חייא שאין לו במעשרות (תוספתא דמאי פ"ז). וכן מצינו במקום אחר בירושלמי מחלוקת בין ברייתא דר' חייא ור' אושעיא בענין נזירות: תני האשה שנזרה בנזיר וכו' אבל אם אמר יפה עשית שנזרת וכך הייתי רוצה שתזורי ואילו לא נזרת הייתי מזירך, תני ר' חייא כולהם אינו יכול להפך, תני ר' הושעיא כולהם יכול להפך עד שיאמר וכו' (ירושלמי נזיר, ריש פ"ד). ובתוספתא שלפנינו מובאה ההלכה המתאימה עם ברייתא דר' חייא שאינו יכול להפך (ראה תוספתא נדרים פ"ו סימן א' הוצ' צוק' ובשנויי נוסחאות שם). ולפי זה התוספתא שלפנינו ר' חייא היא, ולא ר' אושעיא. ויתר על כן, גם הברייתא של ר' הושעיא שהביא ר' יצחק מווינא (האור זרוע) מבבלי ב"ק (ד' ב') י"ג אבות נזקין הם, לפי נוסחת הירושלמי (ב"ק ריש פ"א ב' עמוד א') ברייתא של ר' חייא היא!". עכ"ל.

רבי יעקב שור

רבי יעקב שור (גאון גדול מלפני כמאה שנה, רב קהילת קוטב שבגאליצען) כתב ספר הנקרא 'משנת רבי יעקב' (מבוא לתוספתא, אופן סידורו, מי חיברו ועוד, פטערקוב תר"ץ). ושם בספרו הוא ניגש לחקירה האם אפשר לסמוך

על התוספתא שלנו להלכה למעשה. את עיקר החקירה האם אפשר לסמוך על התוספתא שלנו, הוא תולה בבירור השאלה מי כתב את התוספתא שלנו. שלדעתו, אם היא נכתבה ע"י רבי חייא ו/או רבי אושעיא אפשר לסמוך עליה, ואם נכתבה שלא על ידיהם אין לסמוך עליה. לשם בירור שאלה זו, מי כתב את התוספתא, מסרב רבי יעקב שור לסמוך על דברי הקדמונים בעניין, אלא בוחן התוספתא מתוך התלמוד בלבד. רבי יעקב שור יוצא מתוך הנחה שכל ברייתא המובאת בתלמוד בשם 'תני רבי חייא' נמצאת בתוספתא של רבי חייא, וכל ברייתא המובאת בשם 'תני רבי אושעיא' נמצאת בתוספתא של רבי אושעיא. ולכך, לדעתו, אי אפשר לומר שהתוספתא שלנו היא של רבי חייא, שכן קיימות הרבה ברייתות בתלמוד המובאות בשם 'תני רבי חייא' שאינן בתוספתא שלנו, וכן יש ברייתות בתוספתא החולקות על ברייתות המובאות בתלמוד בשם 'תני רבי חייא'. וגם אי אפשר לומר שהתוספתא היא של רבי אושעיא, שכן יש בתלמוד הרבה ברייתות בשם 'תני רבי אושעיא' שאינן בתוספתא, ויש גם שחולקות על התוספתא. ובנוסף להנ"ל, יש ברייתות בתלמוד המקבילות לברייתות שבתוספתא שהובאו בשם אמוראים אחרים, ומכאן שאינן לא של רבי חייא ולא של רבי אושעיא. ומכוח זה, מסיק רבי יעקב שור, שאין לסמוך הלכה למעשה על התוספתא שלנו. (ולמותר לציין שרוב בניין ומניין של החכמים לדורותיהם חלוקים עליו, הן בקביעה שזה של רבי חייא ו/או רבי אושעיא, והן שאפשר וחיבים לתלמוד משם הלכה.)

חנוך אלבעק

ר' חנוך אלבעק (מחקרים בברייתא ותוספתא, תש"ד) מקדיש בספרו פרק שלם לשאלה: מי סידר את התוספתא. בתחילה שולל ר' חנוך אלבעק את האפשרות שאת התוספתא שלנו כתבו רבי חייא או רבי אושעיא. והדרך שבה הוא מסיק את המסקנה הזו, דומה מאוד לדרכו של רבי יעקב שור. וגם הוא יוצא מתוך הנחה שהברייתות המובאות בתלמודים בשם רבי חייא בוודאי הובאו בתוך התוספתא של רבי חייא, וכן הברייתות שהובאו בשם רבי אושעיא בוודאי הובאו בתוך התוספתא של רבי אושעיא. ולכך, גם לדעתו, מכיוון שבתוספתא שלנו אין את כל הברייתות המובאות בשם רבי חייא או רבי אושעיא, ומכיוון שקיימות הרבה ברייתות בתוספתא שבתלמודים הובאו בשם אמוראים אחרים, בהכרח שאת התוספתא שלנו לא חיברו רבי חייא או רבי אושעיא.

ולבסוף מסיק ר' חנוך אלבעק, שאת התוספתא שלנו סידר חכם לא ידוע שחי בסוף תקופת האמוראים. ואותו מסדר קיבץ ברייתות מתוך הקבצים שהיו לפניו, וערך את הכול לקובץ אחד, וזה הוא התוספתא שיש בידינו כיום.

זכריה פרנקל

בעל 'דרכי המשנה' כתב כך: התוספתא הראשונה נערכה ע"י רבי נחמיה, ואחר כך ערכו אותה מחדש רבי חייא ורבי אושעיא - ולכן נקראה על שמם. (וכנראה כתב כן משום שהוקשה לו מאי 'סתם תוספתא רבי נחמיה היא').

אוצר ישראל

'אוצר ישראל' (הוא אנציקלופדיה שחיברו החכם ר' יהודה איזנשטיין, ניו יורק תרס"ז. הוא המחבר של אוצר וויכוחים ואוצר מסעות ועוד) בערך 'תוספתא' כתב: התוספתא כוללת דברי רבי נחמיה סתם, ומשנת רבי חייא עם ברייתות של רבי אושעיא. ומפני זה טעו חכמי קורא הדורות ליחס את התוספתא פעם לרבי נחמיה ופעם לרבי חייא ופעם לרבי אושעיא. ויש עוד תוספות מאוחרות מזמן סידור התלמוד, ולכן קרוב לשער כי הסדר האחרון

של התוספתא נעשה ע"י אמוראי סבוראי שסדרו גם המסכתות קטנות של הש"ס, והם (הסבוראים) הוסיפו בה (=בתוספתא) עוד הוספות ואגדות שמצאו מלוי ובר קפרא ושמואל, כי עוד תוספתות קטנות היו בזמן ההוא, ויחברון כולן יחד, והיא התוספתא שלנו. ע"כ.

שלמה פרידלנדר

לשיטת בעל ה'חשק שלמה' על התוספתא (מי שזייף את הירושלמי; מבוא לתוספתא, פ"ד) מר שמואל (מגדולי אמוראי בבלי בדור הראשון) הוא שסידר התוספתא. ובספרו (שם) מביא בעל החשק שלמה 'ראיות ומופתים' להוכיח את שיטתו.

לסיכום:

יוצא שלשיטת כל רבותינו הקדמונים התוספתא שלנו מיוחסת לרבי חייא ו/או רבי אושעיא. ובדורות המאוחרים יש שפקפקו בהנחה זו. וא"ת, מאי נפק"מ בכולי האי? תשובה: א- אם התוספתא שלנו מיוחסת לרבי חייא ורבי אושעיא אפשר וראוי וחובה ללמוד ממנה הלכה למעשה, אבל אם אינה מיוחסת אליהם צריך עיון עד כמה אפשר ללמוד ממנה הלכה. ב- אם הבריות הן מיוחסות לרבי חייא ורבי אושעיא יש להן אולי משקל עדיף על האמוראים המאוחרים (או לפחות בכדי להכריע בין מחלוקתם), אבל אם הן נערכו בסוף תקופת האמוראים - אין להן משקל עדיף על אמוראים אחרים. ג- בעל 'אוצר הבריות' (שם) כתב עוד נפק"מ. והיא, שלפי שיטת הבבלי בעל הבריות ששונה הבריות חייב לסבור כמו אותה הבריות, שאם לא כן למה שנה אותה. ולכך, אם נדע מי בעל התוספתא נוכל להשוות את שיטתו על פי הבריות שבתוספתא.